

Adil Geçiş İçin Ermenek'ten Dersler

ADİL GEÇİŞ İÇİN ERMENEK'TEN DERSLER

ISBN 978-605-80316-5-4
KASIM 2024

Araştırma Dönemi
Haziran-Aralık 2023

Araştırma Koordinatörü
Hülya Çeşmeci Cengiz

Araştırma Danışmanları
Feyza Akınerdem, Sinan Erensü

Araştırma Ekibi
Yağız Eren Abanus, Duygu Dağ, Hüseyincaan Eryılmaz

Yazar
Hülya Çeşmeci Cengiz

Son Okuma
Eylem Can

Tasarım
Duygu Dağ

Dizgi
Nurullah Kaya

Teşekkürler
Halil Kahraman, Barış Ünlü, Gökçe Yeniev

© Mekanda Adalet Derneği

Kemankeş Karamustafapaşa Mah. Halil Paşa Sok.
Ömer Abed Han 23/2 Kat:4 No:416 Karaköy
34425 Beyoğlu, İstanbul
mekandaadalet.org
info@mekandaadalet.org

Baskı
PrintCenter
Sultan Selim Mahallesi, Libadiye Sokak
No:3 34416 - 4. Levent / İstanbul
Tel: +90 212 371 0 300
info@printcenter.com.tr
Sertifika No: 46616

İçindekiler

- 5 Giriş
- 8 Araştırma Yöntemi
- 12 **BÖLÜM 1**
Ermenek'e Dair Gözlemler
- 13 Coğrafya
- 14 Ulaşım
- 15 Demografik yapı
- 16 İlçe ekonomisi ve geçim kaynakları
- 18 Tarım
- 21 Gıda sanayi
- 22 Turizm
- 24 Diğer yatırımlar
- 25 Kültürel özellikler
- 26 Eğitim
- 27 Sağlık
- 28 **BÖLÜM 2**
Makus Kaderin Dönüm Noktası: Kömür
- 29 Kömür ve kömür madenciliğine dair algı
- 29 Sendika ve sosyal ağlar
- 33 Kömür
- 34 Madenci
- 35 Kömür madenciliğinin itibarını olumlu yönde etkileyen özellikler
- 42 Kömür madenciliğinin itibarını olumsuz yönde etkileyen özellikler
- 47 Kömür madenciliğinin çevresel etkisi ve iklim değişikliği
- 47 Suya erişim sıkıntısı
- 48 Hava kirliliği
- 50 **BÖLÜM 3**
Umutla Bekleyleştikten Zorunlu Göçe: Ermenek'te Kömürden Plansız Çıkış Deneyimi
- 51 Soma ve Ermenek maden ocağı kazaları
- 54 Ocakların kapatılması ve çıkış deneyimi
- 57 Ocakların kapatılmasıyla yaşanan değişimler
- 72 **BÖLÜM 4**
Çözüm Arayışı: Ermenek'in ve Madenciliğin Geleceği
- 73 Kömür
- 74 Tarım
- 76 Turizm
- 77 **BÖLÜM 5**
Sonuç: Ermenek'ten Adil Geçiş İçin Dersler
- 82 Adil geçiş için fırsatlar, engeller ve ihtiyaçlar

Araştırma boyunca bizlere büyük bir hoşgörü ve misafirperverlikle hayatlarını ve evlerini açan Ermeneklilere sonsuz teşekkürlerimizle.

Giriş

Türkiye'nin de imzaladığı Paris İklim Anlaşması'na göre, iklim kriziyle mücadele etmek için küresel sıcaklık ortalamasını sanayileşme öncesine göre 2 derece ile sınırlandırmak, mümkünse 1,5 derecenin altında tutmak gerekiyor. Bu durum net sıfır ekonomisine geçiş için enerji arz ve talebinde önemli değişiklikler yapmayı zorunlu kılıyor. Fosil yakıtlara dayalı enerji üretimi ve onunla ilişkili olarak kömür madenciliği başta olmak üzere, karbon yoğun sektörlerin daralması ve hatta ortadan kalkması bu değişikliklerin başında geliyor. Elbette bu durum topluluklar için bir yandan yeni iş alanlarının açılmasına imkân sağlarken, diğer yandan karbon yoğun sektörlerdeki istihdamı olumsuz etkileyecektir. Bu nedenle net sıfır ekonomisine geçiş, dönüşümün getireceği fırsatları toplum yararına en iyi şekilde değerlendirirken oluşacak riskleri en aza indirecek ya da tamamen önleyecek bir öngörü/planlama süreci olarak tasarlanmalıdır.

İklim kriziyle mücadele tartışmaları bir süredir bu tasarlama sürecine odaklanıyor; toplumun bütün kesimlerini kapsayacak bir dönüşümü “adil geçiş” kavramı altında çerçeveselendirmeye çalışıyor. Adil geçiş, 1970'li yılların başında Kuzey Amerika'da çevre politikalarının istihdam üzerindeki olumsuz etkilerine karşı sendikal hareketlerle doğmuş bir kavramdır. Zamanla iklim değişikliğiyle mücadelede sürdürülebilir bir ekonominin oluşturulması ve insan onuruna yakışır istihdam olanaklarının sağlanması amacıyla fosil yakıt işçilerinin ve enerji geçişlerinden etkilenen toplulukların işlerini ve geçim kaynaklarını korumaya yönelik çözüm önerilerini de gündemine alacak

şekilde genişlemiştir. Bugün kavram hükümetler, sivil toplum kuruluşları, sendikalar ve özel sektörde net sıfır ekonomiye geçişte bir politika aracı olarak benimsenmiştir.

Ekonomik, toplumsal ve kültürel dönüşüm gerektiren bütün süreçlerde olduğu gibi adil geçişin de doğa ve insan hakları odağında şekillenmesi, tartışmaların içereceği toplumsal kapsayıcılık —başka bir deyişle temsiliyet çeşitliliği— sağlandığı ölçüde başarılı olabilir. Böylece yeni mağduriyetlerin oluşmasının önüne geçilebilir ve mevcut mağduriyetlerin giderilmesi için önlemler alınabilir.

Bu nedenle geçiş tartışmalarına sendikalar, işverenler, çevre ve iklim alanında çalışan sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler, kamu kurum ve kuruluşları gibi mesele- nin önde gelen aktörlerinin dışında görülen aktörlerin de belirlenerek dahil edilmesi oldukça önemlidir. Aktörlerin meseleleri nasıl algıladıkları ve deneyimlediklerinin, kendilerini çözümle ilgili nasıl pozisyonlandıkları ortaya koyulması, bireylerin ve toplumların gelişim hedefleri ile adil geçiş arasında nasıl bir ilişki kurulabileceğine ışık tutar.

Türkiye’de adil geçiş tartışmalarının güçlenmesiyle konuya ilişkin çalışmalar da önemli bir ivme kazandı. Bu çalışmalar ulusal düzeyde adil geçişin temel ilkelerinin belirlenmesi ve karbon ekonomisinin maliyetine odaklanırken, yerel düzeyde temel ekonomiyi karbon yoğun sektörlerin şekillendirdiği coğrafyalara odaklanıyor; bu coğrafyalara ilişkin durum tespiti yapıyor, alternatif ekonomi modelleri öngörmeye çalışıyor, karar vericileri ve bölge halkını bu öngörüler üzerinden adil geçişe davet ediyor. Adil geçiş tartışmalarının ilk nüvelerini oluşturan bu çalışmalar, bizzat kavramın ve adil geçiş hareketinin olgunlaşması için çok önemlidir. Bununla birlikte çalışmalarını zenginleştirmek adil geçiş tartışmalarında görünmeyeni görünür kılmak adına büyük önem taşıyor.

Adil geçiş kapsamında yürütülen çalışmalar, karbon ekonomisinin hâlâ aktif olduğu coğrafyalara odaklanırken, Türkiye’de zorunlu olarak kömür ekonomisinden çıkış yapmış bir coğrafya olan Ermenek (Karaman), kömür sonrası dönemin toplumsal ve ekonomik çöküntülerine çoktan tanıklık etmeye başladı.

“Adil Geçiş İçin Ermenek’ten Dersler” araştırması bu tanıklığın görünür kılınmasına odaklandı. Kömür ekonomisiyle şekillenmiş bir coğrafyada, ana ekonomik sektörün

yerel ekonomiden plansız bir şekilde çıkarılmasıyla ne tür toplumsal değişikliklerin ortaya çıktığı, bu süreçteki aktörlerin kimler olduğu ve yaşamın yeniden nasıl kurulduğu sorularına yanıt arandı. Ermenek'te kömür ekonomisinden plansız çıkışın toplumsal etkileri ortaya konularak adil geçiş sürecinin planlanmasında kömür coğrafyaları için örnek oluşturulması; ulusal düzeyde, yerelleştirilmiş ve kapsayıcı bir geçiş için karar vericilere, sektöre ve sivil toplum kuruluşlarına farklı bakış açıları sunulması amaçlandı. Çalışmanın, yarım asrı geçkin süredir kömüre emek veren ve kömürün bedelini ödeyen coğrafyalarda ekonomik ve toplumsal adaletin sağlanmasına katkıda bulunmasını diliyoruz.

Araştırma Yöntemi

“Adil Geçiş İçin Ermenek’ten Dersler” araştırması kömür ekonomisinden plansız şekilde çıkan bir coğrafya olan Karaman’ın Ermenek ilçesinde yürütüldü. Araştırmada, 2014 yılında birbiri ardına gerçekleşen Soma ve Ermenek kömür madeni faciaları sonrasında Ermenek’te kömür ocaklarının yeniden faaliyete geçmemesiyle başlayan ve günümüze kadar devam eden dönem, kömür ekonomisinden “plansız çıkış” olarak tanımlandı. Görüşmecilerin kömüre, kömür madenciliğine ve kömür ekonomisine ilişkin görüşleri toplanarak yaklaşımlarındaki ortaklık ve farklılıklar belirlenmeye, sorunları ve çözüm yollarını nasıl ifade ettikleri anlaşılmaya çalışıldı. Bu nedenle niteliksel araştırma yöntemleri benimsendi. Araştırmanın veri toplama süreci şu adımlardan oluştu:

→ **Masabaşı çalışmaları:**

Bölge/yöre ve kömür madenciliği üzerine yapılmış yayınlar ve medya haberleri tarandı.

→ **Odak grup çalışmaları:**

Adil geçiş, iklim değişikliği konularında çalışma yürüten sivil toplum kuruluşları ve sendikalarla odak grup çalışması yapılarak araştırma konusunun önemli yönleri, gerilimleri, sorunları ve çözüm önerileri haritalandırıldı.

→ **Keşif:**

Saha, araştırma ekibince ziyaret edildi. Saha araştırması boyunca görüşülebilecek aktörler, ziyaret edilmesi gereken yerler ve sorulması gereken soruların çerçevesi belirlendi.

→ **Soru formlarının hazırlanması:**

Paydaş grupları için soru listeleri hazırlandı ve görüşmeci profili belirlendi.

→ **Derinlemesine görüşmeler:**

Görüşmeler dört ana konuya odaklandı: (1) Ermeneklilerin gündelik yaşamı ve Ermenek'le kurdukları ilişki; (2) kömür cevheri, madencilik mesleği ve kömür sektörü; (3) plansız çıkışa ilişkin deneyimler; (4) Ermenek ve madenciliğin geleceği, diğer ekonomik sektörlere ilişkin algı ve tutumlar.

Araştırma kapsamında ulusal ve yerel düzeyde faaliyet gösteren Ermenekli yatırımcı, kömür madeni işçisi, madenci eşi, yerel yönetim temsilcisi, oda, birlik ve kooperatif temsilcisi, kanaat önderi ve esnaf kategorilerinden kişilerle 70 saati aşkın sürelik 63 görüşme gerçekleştirildi.

Görüşmeler Karaman'da Ermenek merkez, Güneyyurt ve Kazancı beldeleri, Ardıçkaya, Boyalık, Pamuklu ve Yukarıçağlar köyleri, Ermenekli ulusal yatırımcıların bulunduğu İstanbul ve madencilerin bir bölümünün göç ettiği Çanakkale'nin Çan ilçesinde gerçekleştirildi.

Görüşmeler bilgisayar ortamında kodlandıktan sonra analiz edilerek raporlandı.

Araştırma kapsamında görüşme yapılan paydaş grupları ve görüşmeci sayıları

Yatırımcı	Kömür madeni yatırımcısı, gıda sektörü yatırımcısı, turizm yatırımcısı, kâğıt sektörü yatırımcısı	4
Madenci	Maden işçisi (aktif çalışan, emekli, madenden başka sektöre geçen, Ermenek'ten iş için göç edip geri dönen, Ermenek dışında madenciliğe devam eden), maden yöneticisi	35
Madenci eşi		8
Yerel yönetim	Ermenek Belediyesi, Güneyyurt Belediyesi, Kazancı Belediyesi	3
Oda ve birlik	Şoförler Odası ve Taşıma Kooperatifleri, Esnaf Odası, Ziraat Odası, Tarım Kooperatifi	4
Esnaf	Zirai ilaç bayii, helva üreticisi, beyaz eşya bayii, elektrikçi, mobilyacı	5
Kanaat önderi	İmam, gazeteci, muhtar, siyasi parti temsilcisi	4

BÖLÜM 1

Ermenek'e Dair Gözlemler

COĞRAFYA

Denizden yüksekliği 1300 metre olan Ermenek, Karaman ilinin beş ilçesinden biridir. İlçenin kuzeyinde Karaman ili merkez ilçesi, Konya ili Hadim ilçesi; güneyinde Antalya ili Gazipaşa ilçesi, Mersin ili Anamur ilçesi; batısında Sarıveliler, Başyayla ilçeleri ve doğusunda Mersin ili Mut, Gülnar ilçeleri bulunur. Ermenek'i çevreleyen Mersin ve Konya'da tarımsal üretim öne çıkarken, Antalya'nın ekonomisinde turizm, tarım ve ticaret ön plandadır. Serbest bölge ve liman bulunan Mersin'de lojistik, imalat, tarım ve turizm sektörleri ekonomik faaliyetlerin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Mersin Akkuyu'da Türkiye'nin ilk nükleer güç santralının inşaatı devam etmektedir. Konya'da ise makine imalat sanayi, metal sanayi, gıda ürünleri imalatı ve ayakkabı sanayi öne çıkan sektörlerdir.

Güney Anadolu (Taşeli) coğrafyasında bulunan ilçe yüksek dağ ve tepelerle, derin vadilerle çevrilidir. İlçenin en önemli akarsuyu olan Göksu Nehri'nin en büyük kolunu Ermenek Çayı oluşturmaktadır. Balkusan, Altıntaş, Kamış ve Tekeçatı yaylaları başlıca yaylalarıdır.

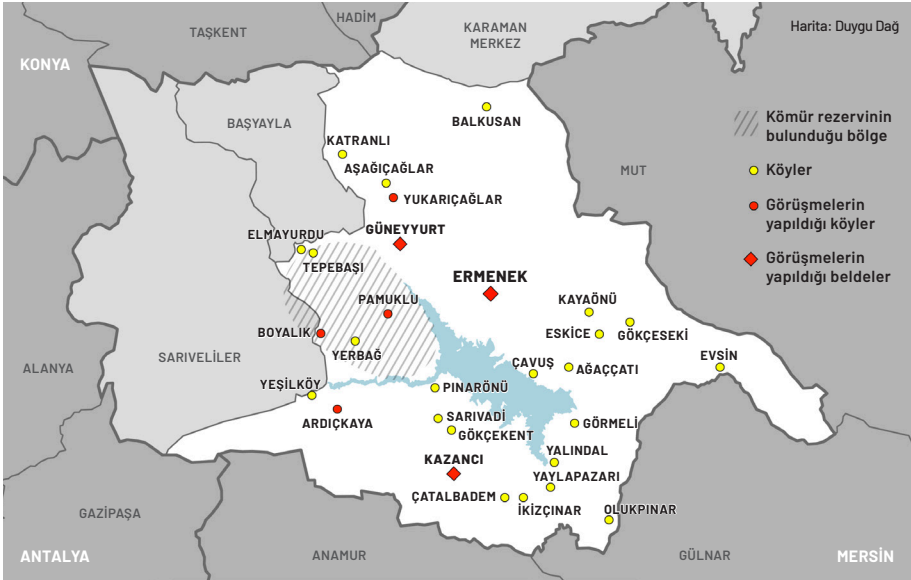
İlçenin alçak bölgelerinde maki ve öncü maki toplulukları, tarım alanları, kızılçam ormanları, iklimin daha sert olduğu yüksek kesimlerindeyse ağırlıklı olarak Toros göknarı ya da karaçam topluluklarıyla karışık sedir ormanları uzanır. Yüksek yerlerdeyse dağ bozkırları ve ardıc ormanları bulunur.¹

1- Doğa Derneği. (2006). *Önemli Doğa Alanları: Ermenek Vadisi*. dogaderneği.org/ermenek-vadisi (Erişim tarihi: 14.01.2024).

Yöre bitki çeşitliliği ve nadir bitki türleri açısından oldukça zengindir. Bu alanda 13 endemik bitki türü bulunur. Kaya kartalı, puhu, yılan kartalı, gökkuzgun ve gökdoğan alanda üreyen önemli kuş türlerindedir. Türkiye'ye endemik bir memeli türü olan yün-lü kaya uyuru, Anadolu gelengisi, sivriburunlu bataklıkfasesi ve susamuru alanda yaşar. Canlı tür çeşitliliği bakımından yöre, uluslararası kriterlerle belirlenen Önemli Doğa Alanı (ÖDA) statüsüne (resmi olmayan) sahiptir.²

İlçe idari olarak, merkez belediye, iki belde belediyesi ve 26 köyden oluşur. Çalışma alanını oluşturan kömür ocakları ağırlıklı olarak Ermenek'e bağlı Pamuklu, Tepebaşı, Boyalık, Yerbağ mevkiinde bulunur.

Ermenek ilçesi mahalli idareler haritası

ULAŞIM

Ermenek, karayoluyla Karaman il merkezine 160 kilometre (yaklaşık iki saat), Konya il merkezine 192 kilometre (yaklaşık üç saat), Alanya Havalimanı'na 140 kilometre (yak-

laşık üç saat) mesafededir. Ermenekliler Ermenek'in merkezi noktalara uzak oluşunu "çıkılmaz sokak", "son durak" ifadeleriyle tanımlıyorlar.

Mersin'e giderken Ermenek'e de uğradım değil. Ermenek'e hakikaten Ermenek'e gitmek için gelmemiz gerekiyor. Uğrak bir nokta değiliz biz. Biz hakikaten Ermenek'e planlanacak, navigasyona girilecek, ben Ermenek'e gidiyorum diyen insanlarız.

—Yerel yönetim, 35

Burası çıkılmaz sokaktır... Yani burası son durak.

—Kanaat önderi, 67

Ermeneklilere göre bu coğrafi konumu ilçenin ticari potansiyelini gerçekleştirme-
sinin, endüstriyel gelişimini devam ettirmesinin önündeki en büyük engellerden de
biridir.

*Bir fabrikasyon sistem kuracağım dersen böyle bir imkân olma şansı yok. Ermenek her
yere uzak, dağların arasından geldiniz işte hocam. Ulaşım çok maliyetli. Yani nak-
liye çok maliyetli.*

—Yatırımcı, 50

DEMOGRAFİK YAPI

Ermenek'in Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre 2007 yılında 31.341 olan
ilçe nüfusu, 2022 yılı itibariyle 27.776'dır. Görüşmecilere göre, nüfus kaybının en önemli
nedenini maden ocaklarının kapanmasıyla iş olanaklarını kaybeden Ermeneklilerin iş
imkânı için ilçe dışına göç etmesi oluşturmaktadır. Ermenekliler, görüşmelerde sıklıkla
Ermenek'in genç nüfusunu göç ile kaybetmesine vurgu yapıyorlar; genç nüfus göçünün
ardından Ermenek'in ilçede ikamet etmek zorunda kalan memurların ve emeklilerin
kentine dönüştüğünü ifade ediyorlar.

*Ermenek artık sadece memur ve emeklilerin parasının döndüğü bir şehirdir. Emekli
şehri.*

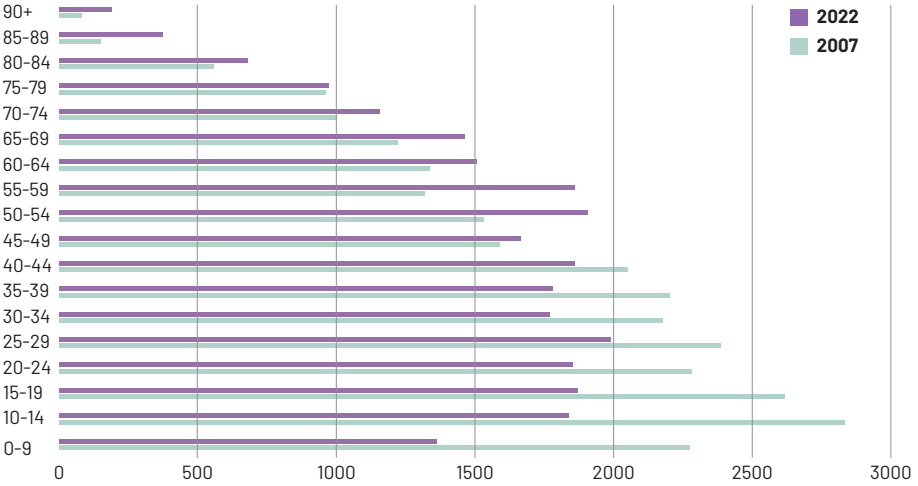
—Yerel yönetim, 35

Bak Ermenek'te hastaneden, okuldan çok yaşlı bakımevi vardır. Ee artık Ermenek emeklilerin yaşadığı bir yer.

—Yatırımcı, 59

Nüfus istatistikleri Ermeneklilerin söylemlerini doğrular niteliktedir. İlçedeki genç nüfus 2007 yılında toplam nüfusun yüzde 15,6'sını oluştururken bu oran 2022'de yüzde 13,4'e düşmüştür.³

Ermenek ilçe nüfusunun yaşa göre dağılımı

Ermenek kırsal nüfusun kent nüfusundan yüksek olduğu bir ilçedir. Nüfusun yüzde 42'si ilçe merkezinde, yüzde 58'i köylerde ikamet etmektedir.⁴

İLÇE EKONOMİSİ VE GEÇİM KAYNAKLARI

2019 yılında, Mevlana Kalkınma Ajansı'nın hazırladığı "İlçe Raporu"na göre 2018 yılı itibarıyla Ermenek'te 3568 kayıtlı sigortalı çalışan vardır. Sektörlere göre toplam sigortalı çalışan sayıları incelendiğinde ilçede istihdamın en yüksek olduğu sektörün eğitim

3- TÜİK. (2023). Nüfusun yaşa göre dağılışı.

4- TÜİK. (2023). Nüfusun kır-kent'e göre dağılışı.

sektörü olduğu görülür. İstihdamın en yoğun olduğu ikinci alan birçok maden ocağının kapanmış ve çalışanların büyük bölümünün göç etmiş olmasına rağmen kömür ve linyit madenciligidir. Bunu perakende ticaret (motorlu kara taşıtları ve motosikletler hariç) izler.⁵

Rapora göre ilçede eğitim faaliyetlerinin ilk sırada yer almasının nedeninin okullarda çalışan öğretmen sayısının fazla olmasıyla bağlantılı olduğu tahmin edilmektedir.

İstihdamın en yüksek olduğu ilk üç sektöre göre Ermenek'te toplam sigortalı çalışan sayısı

Toplam sigortalı sayısı	2015	2016	2017	2018
Eğitim	188	575	551	510
Kömür ve linyit madenciligi	991	626	488	469
Perakende ticaret (Motorlu kara taşıtları ve motosikletler hariç)	209	207	260	245

Konya ve Karaman'ın içinde bulunduğu TR 52 istatistiki bölgesi ile Ermenek'in işyeri ve sigortalı çalışan sayılarının karşılaştırılmasıyla elde edilen yoğunluk katsayılarına göre Ermenek'te kömür ve linyit çıkartılması, istihdam faaliyetleri (işe yerleştirme hizmetleri, özel istihdam büroları hizmetleri, toplum yararına programlar vb.), balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği ve yatılı bakım faaliyetlerinin yoğunlaştığı görülür.⁶

İstihdamın sektörlere göre ilçede yoğunlaşma katsayıları

Sektör sırası	Sektörler	Yoğunluk katsayısı
1	Kömür ve linyit çıkartılması	89,8
2	İstihdam faaliyetleri	21,3
3	Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği	16,2
4	Yatılı bakım faaliyetleri	12,8
11	Konaklama	1,7
39	Tekstil ürünlerinin imalatı	0,45

5- Mevlana Kalkınma Ajansı. (2019). *Ermenek ilçe raporu*, mevka.org.tr/assets/upload/dosyalar/ermenek-ilce-raporu.pdf (Erişim tarihi: 14.01.2024).

6- A.g.y.

İlçe istihdam sıralamasında, saha araştırmasında da kömür madenciliğine alternatif olarak işaret edilen konaklama (turizmle ilişkili olarak) sektörü 11'inci, tekstil sektörü 39'uncu, gıda ürünlerinin imalatı ise 41'incidir.

Tarım

Ermenek, dağlık bir coğrafyaya sahiptir. Bu nedenle tarımsal üretim oldukça taşlık ve küçük arazilerde yapılır.

Burada arazilerin en fazlası 10-12 dönümdür. Genel ortalama üç-dört dönüm arasında değişir. Çok ekip kâr elde etmek için çok uygun değil anlayacağınız, ama değerlidir.
—Yerel yönetim, 55

Ermeneklilere göre 2002 yılında inşa edilmeye, 2009 yılında su tutmaya başlayan Ermenek Barajı nedeniyle bölgenin en geniş tarım arazileri baraj gölü altında kaldı. Kısa vadede baraj için yapılan kamulaştırmadan yüksek gelir elde edildiyse de, baraj uzun vadede tarımsal gelir kaybına neden oldu.

Barajın Ermenek'e zararı çok. Tarım arazisi kalmadı. Komple bitti.
—Esnaf, 67

Bölgede tarımsal üretime en uygun alanlar vadiler arasındaki düzlüklerdir. Bu düzlüklerde ve yamaçlarda elma, kiraz, ceviz ağırlıklı olmak üzere çilekten incire ve susama kadar çok sayıda bitki yetişmektedir.

Görüşmecilere göre tarımda en yüksek gelir elde edilen ürün, İzmir'den sonra en erken hasat edilen ürün olması ve ihracat pazarında yer bulması nedeniyle kirazdır. Özellikle İzmir ve çevresinde don, dolu gibi şiddetli hava olaylarıyla çok karşılaşılması nedeniyle kiraz üretiminde sıkıntı yaşanması, görüşmecilerin ifadesiyle "Ermenek'e yarıyor", fakat tarımsal üretimde planlama olmaması nedeniyle her üretici ve bölge, yörenin bu yüksek gelirli ürününden aynı derecede faydalanamıyor. Kirazın daha geç olgunlaştığı kesimlerde kiraz üreticisinin geliri diğer bölgelere göre daha düşüktür.

İzmir'de kiraz çıkıyor. İzmir'den sonra ilk kirazın çıktığı belde Güneyyurt'tur. Turfanda çıktığı için yüzde yüzü ihracata gidiyordu. Mesela bu sene bizim kirazlarımız

60 TL'nin altına hiç düşmedi.

—Yerel yönetim, 55

Ermenekliler kirazdan sonra en çok elma üretimine dikkat çekiyor. Özellikle ocakların kapatılmasının ardından devletin verdiği ek teşviklerle bir süre elma üretiminden kazanç sağladıklarını, fakat devlet desteği çekilince elma gelirinin de düştüğünü ifade ediyorlar.

Mevlana Kalkınma Ajansı raporuna göre 2018 yılında Karaman ili elma üretiminin (golden) yüzde 22'sini, kiraz üretiminin yüzde 17'sini, ceviz üretiminin yüzde 34'ünü, şeftali üretiminin yüzde 30'unu ve zeytin üretiminin yüzde 7'sini Ermenek gerçekleştirmiştir.⁷

Dağlık ve yayla varlığı bakımından zengin bir coğrafya olması Ermenek'te hayvancılığın gelişmesine katkı sağlamıştır. Hayvansal üretim istatistikleri incelendiğinde en fazla hayvansal gıda üretimi (2018) arılardan elde edilmiştir, Karaman'da bulunan yeni tip arı kovanlarının yüzde 13,18'i ilçededir. İkinci en yüksek hayvansal gıda üretimi sığırdır, bunu keçi sütü takip etmektedir. Karaman'da üretilen keçi sütünün yüzde 22,74'ü ilçede üretilmektedir. İlçede bitkisel ve hayvansal gıda üretimini destekleyen kooperatif ve birlik yapıları da bulunur.

Ermeneklilere göre genç nüfusun büyük bölümünün il merkezlerine göç ettiği köylerde tarımsal üretimin tek başına bir gelir alanı olduğu söylemek mümkün değildir. Tarım ağır aksak devam eden madencilik, inşaat, mevsimlik tarım işçiliği gibi geçimlik faaliyetlerle birlikte yürütülür.

7- Mevlana Kalkınma Ajansı. (2019). A.g.y.

Ek işi olmayan bu işi yine yapamaz. Niye biliyor musun? Ben ufak tefek dedim ya, demir doğrama dükkânında çalışıyorum. Benim oradan kazandığım, babam ufak tefek uğraşiyor mesela, amelelik yapıyor. Bu işleri yaptığımız zaman biz o paralarla samanı karşılayabiliyoruz, ama hiç ek işi olmayıp sadece hayvancılıkla uğraşan adamın yapma şansı yok, bitti yani. Adam zarar eder.

—Madenci, 35

Tarımsal üretimin Ermenekliler için temel geçim alanı olamamasının nedeni bölgesel nitelikler, ulusal tarım politikaları ve tarım sektörünün kendine has özellikleridir. Ermeneklilere göre “Ermenek'te” tarımsal üretimin en önemli kısıtları, tarım alanlarının sınırlı oluşu, sulama altyapısının yetersizliği ve Ermenek'in konumunun büyük pazar alanlarına uzak olmasıdır.

Yem maliyetli olduğundan, Konya'dan geldiğinden, diyelim ki bir silaj, pancar silajını, oradakilerin 3 katı parasına yediriyoruz biz burada. Neden? Bizim burası çıkmaz sokak. Nakliye uzak olduğundan biz burada kâr edemiyoruz. Edecek olduğumuz kâr nakliyede kalıyor. Yani yaptığımız hiçbir işten biz kâr edemiyoruz.

—Madenci, 38

Yine Ermeneklilere göre ulusal tarım politikaları; girdi maliyetlerinin yüksekliği, üretici ve pazar arasındaki araçlar nedeniyle ürünlerin değerinin çok altında satılıyor olması ve fiyat istikrarının olmaması gibi nedenlerle tarımsal üretimin yöre halkı için cazibesini yitirmesine neden oluyor.

Devletin koyduğu bir fiyat var. Mesela süt, benim kendi hesabıma göre 18 lira olması gereken süt şu anda 13 lira. Onun için sütçüler, süt işi yapan insanlar şu anda zararda. Yaptığımız işten gelir yok, kâr etmiyoruz. Şu anda mesela kurbanlık besliyorum, kurbanlık var. Yemin fiyatı, kurbanda satacak olduğumuz fiyata geliyor. Kurbanda satacak olduğum fiyatı yem olarak yedi.

—Madenci, 49

Son olarak Ermenekliler için tarımsal üretimin doğası gereği çalışma saatlerinin düzensiz ve uzun olması; çalışma koşullarının zor olması; gelirin sezonluk, öngörülemez ve güvencesiz olması nedeniyle tarım; sabit gelir, iş güvencesi ve tanımlı mesai saatlerinin olduğu işkollarına kıyasla modern üretim pratiklerinden uzaktır.

Bu özellikler, tarım sektörünün “özelleikle gençler” tarafından tercih edilmemesine yol açıyor.

18 yıl çalıştım madenlerde. Ben şu anda yine burada (tarımda) çalışmaktansa maddede çalışmayı tercih ederim. Yaptığın işin saati belli, alacağın ücreti belli, onu da geçtim, yapacağın iş belli.

—Madenci, 45

Gıda sanayi

Ermekkilere göre ilçede yakın dönemde özel girişimin kamu teşvikiyle açtığı, ulusal ve uluslararası pazarda kendine yer bulan meyve kurutma fabrikası yöre tarımsal ürünlerinin pazar alanını genişletti ve üretime ivme kazandırdı. Bununla birlikte küçük ve verimi sınırlı tarım alanlarından yüksek kârlılık elde edecek kadar üretim yapılamaması, fabrikanın talep ettiği ürünlerin (örneğin ortalama boy çilek) pazar fiyatının düşük olması nedeniyle tarıma dayalı sanayi girişiminin yarattığı gelir alanı kısıtlı kalmıştır.

Fabrika, ürünlerinin yüzde 90'ını Ermenek çevresindeki illerden temin ediyor. Fabrikanın en büyük tedarik noktalarını Mersin, Antalya ve Bursa illeri oluşturuyor.

Bizim aldığımız daha çok şu an dışarıdan geliyor. Mesela kayısı yapıyoruz. Mut'tan geliyor. Muz yapıyoruz, Anamur'dan geliyor. Bizim fabrikanın interlatında yaptığımız ürünlerin yüzde 70'i var. Yani bizim fabrikanın kullandığı ürünlerin yüzde 70'i yüz kilometreden geliyor. Anamur 80 kilometrede. Mersin'e in işte.

—Yatırımcı, 68

Ermeneklilere göre meyve fabrikası yörede kadın istihdamının gelişmesine önemli bir katkı sağladı.

200 kişi var fabrikada çalışan, ama yükselir, azalır, ama çilek zamanı çilek sapı almada üç ay-dört ay 500 kadın çalışır. Zaman zaman 700 kişiye çıktığı oldu burada.

—Yatırımcı, 68

Fabrikanın katkısı çok büyük. Özellikle bayanlara iş olanağı oldu burada.

—Kanaat önderi, 52

Turizm

Ermenek ve çevresi antik dönemlerden bu yana toplumlar için yerleşim alanı olmuştur. Hitit, Roma, Bizans gibi birçok uygarlık Ermenek'te etkisini göstermiştir. İlçe, Osmanlı İmparatorluğu öncesi, Karamanoğulları Beyliği'nin ilk başkenti, uzun süre beyliğin merkezi olmuştur. Ermenek Kaymakamlığı'na göre halen canlılığını koruyan tarihi ve turistik bir değer olan varlıklardan bazıları şunlardır: Firan Kalesi (Ermenek Kalesi), Mennan Kalesi, Maraspoli (Maraspulla) Mağarası, Ulu Camii, Tol Medrese (Musabey Medresesi), Balkusan'da (Bağbelen) Karaman Bey ve oğlu Mahmut Beylerin Türbesi, Gökçeseki Ören Yeri Antik Kenti'dir.

Bölge tarihi-kültürel öğeleri dışında doğa varlıklarıyla da öne çıkmaktadır. Geniş sedir ormanları, yüksek yaylaları, mağaraları ve baraj gölü ile doğa turizmi için bir cazibe alanıdır. İlçe merkezinde, Selçuk Ecza Holding'in 2003 yılında kurduğu 72 yataklı Selçuklu Otel yer almaktadır.

Ermenek'te turizm özellikle kamu, bürokrasi, yatırımcı ve hayırseverler aracılığıyla teşvik edilen bir sektördür. Görüşmecilere göre özellikle ocakların kapanmasının ardından alternatif sektör olarak görülen turizme yönelik kamu teşvikleri daha da arttı. Kamu desteğiyle bölgeye doğa turizmi amacıyla bungalovlar inşa edildi; Ermenek Barajı'nda tekne turlarının yapılması için tekne ve vapurlar üretildi; spor kulüplerini bölgenin temiz havasına çekmek için yüksek kapasiteli stat ve kayak merkezi yapıldı. Hayırsever Ermenekli yatırımcıların desteğiyle arkeolojik kazıları yürütülmeye başladı.

Ermenek turizm konusunda çok uğraşılıyor. Bir tane otel yaptılar. Beş-altı köye kültür merkezi yapıldı. Ondan sonra külliye gibi bir yer yapıldı. Şimdi çok büyük bir müze yapıldı. Dört yerde kazı yaptırıyorlar.

—Yatırımcı, 68

Ermenekliler özellikle Akkuyu Nükleer Güç Santrali inşaatı için Mersin'e gelen Rus çalışanların ilçede turizm hareketini başlattığını, fakat bu hareketin kentin ekonomisine yansımadığını, kısıtlı kaldığını ifade ediyor.

Atom santralinden buraya iki ayda bir, üç ayda bir turlar geliyor. Üç otobüs, dört otobüs geziye geliyorlar. Turizm amaçlı, buraya Akkuyu'dan geliyor. Gezi amaçlı getiriyorlar, ama kalıcı olmuyor. Yani aşağıyı kapatıyorlar, yukarıya çıkarmıyorlar. Şehrin içini canlandırmak için başka şeyler yapmıyorlar. Kısıtlı kalıyor. Yani orada durup geriye gidiyorlar.

—Kanaat önderi, 31

İlçe merkezinde yaşayanlar, ilçenin ileri gelenlerinin turizm için gösterdiği çabanın farkında olmakla birlikte projelere mesafeliler. Büyük bir heves ve iyi niyetle başlayan projelerin büyük bölümünün bürokratik süreçlerde sahipsiz kaldığına, altyapı ve inşaat süreçleri tamamlanmadan âtil duruma düştüğüne, zorda olan bölge ekonomisini ayağa kaldırmak için yeterli olmadıklarına vurgu yapıyorlar. Bu durumun nedenlerini plansız hareket edilmesi, bölgenin ihtiyaçlarının doğru tanımlanmaması, yerel yönetim, yerel idare (kaymakamlıklar, il/ilçe müdürlükleri) ve merkezi yönetim (bakanlıklar) arasındaki iletişim eksikliklerine ve yönetim karmaşasına bağlıyorlar.

Gittiniz mi bilmiyorum, ama stat yapıldı, ama bence gereksiz bir şeydi. Zaten kenarlarda yıkılıp gidiyor şu anda. Duvarları falan hep çatlak arka tarafında. Duşu yok, çevre düzenlemesi yok. Öyle yaptılar, yarıda bıraktılar. Ermenek'in oraya gelene kadar başka ihtiyaçları vardı. Yani belli bir plan dahilinde yapılması gerekiyor. Hani bu da hemen, hani bu bir yıl içinde yapayım denecek bir şey değil... İşte belediye başkanı atıyorum beş yıl görev yapıyor, ama öbür gelecek olan belediye başkanının da o projeyi devam ettirmesi lazım. Yani bir süreklilik lazım. Aslında süreklilik olmadığı zaman şu anda yapacağı şeylerin de bir faydası olacağını zannetmiyorum.

—Oda ve birlik, 57

Diğer yatırımlar

Ermenekliler kömür ekonomisinin zayıflamasının ardından yörenin ileri gelenlerine ilçede çağrı merkezi ve tekstil atölyelerinin kurulması gibi bir dizi girişimin daha hayata geçirildiğine vurgu yapıyorlar. Ağırlıkla kadın istihdamına yönelik olan bu gi-

rişimlerden çağrı merkezi uygulaması bugün devam etmezken, tekstil atölyeleri varlığını sürdürüyor.

KÜLTÜREL ÖZELLİKLER

*Bu coğrafya bizim için bir sevdadır.*⁸

Görüşmeciler Ermenek'i tarihin her döneminde çağdaşlarının ilerisinde bir yer olarak tanımlıyor; hangi tarihsel dönem olursa olsun siyaset ve bürokrasideki kabiliyetleriyle çeşitli iktidarlarda rol oynadıklarına işaret ediyor.

Cumhuriyetin kuruluşunda, mesela Konya milletvekilleri diye bir fotoğraf vardır. Onun içerisinde Hulusi Gökso çağırılıyor buradan 1923'te. Fotoğrafta sekiz kişi var galiba, iki tanesi kravatlıdır, bizimki de kravatlıdır. Konya bölgesinden giden, bizim bu bölgeden giden kravatlı.

—Kanaat önderi, 67

Ermenekliler bu vurguda haksız değil. Bu küçük ilçe 1999-2002 yılları arasında Gençlik ve Spordan Sorumlu Devlet Bakanı olarak görev yapan Fikret Ünlü ile 2013-2015 yılları arasında Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanı, 2015-2016 yılları arasında Başbakan Yardımcısı, 2016-2018 yılları arasında Kalkınma Bakanı olarak görev yapan Lütfi Elvan'ın da aralarında bulunduğu çok sayıda bürokrat ve işinsanı yetiştirmiştir.

Ermeneklilere göre siyaset ve bürokrasideki temsil kabiliyetleri her dönem kamu ve özel sektör yatırımlarının bölgeye çekilmesine katkı sağladı.

Ermenek'in köyleri ne zaman kendine geldi biliyor musunuz? Rahmetli Fikret Ünlü bir okul yaptırdı, YİBO diye. Yatılı Bölge Okulu. Bizim çocuklarımız oraya gittiler. Orada yatılı kaldılar. O okuldan hâkimler çıktı, doktorlar çıktı.

—Kanaat önderi, 52

8- Ermenek Belediyesi. (2018). *Ermenek araştırmaları II*. s. 5. Palet Yayınları, ermenek.bel.tr/uploads/files/kitaplar/Ermenek%20AraştırmalarıII.pdf (Erişim tarihi: 23.01.2024).

Ermekliler görüşmelerde “Ermeklilik”e vurgu yaparak sıklıkla birbirlerine olan düşkünlüklerine dikkat çekiyor. Bu hemşerilik hukuku görüşmeciler için yaşamın her alanında dayanışmanın ve güç birliği yapmanın zeminini kuruyor.

Türkiyelilikten daha öncedir bizde Ermeklilik duygusu.

—Kanaat önderi, 67

Ermek'te 27 yıldır, ağustos ayında, şehirdışında yaşayan Ermeklileri bir araya getiren “Sıla Festivali” düzenleniyor.⁹ Türkiye'nin çeşitli yerlerinde Ermeklilerin kurduğu çok sayıda hemşeri derneği bulunuyor.

2023 yılı itibariyle ilçede dört adet çevrimiçi (ermekinsesi.com, ermek.com.tr, medyaermek.blogspot.com, yesilermекgazetesi.com) ve bir adet basılı (*Yeşil Ermek* gazetesi) yerel gazete bulunuyor. *Yeşil Ermek* gazetesinin ilçe dışında yurtiçinden ve yurtdışından da aboneleri var.

... Resmi yerlere gidiyor. Ermek derneklerine gidiyor, aboneler var. Ermekli olanlar İzmir, İstanbul, yurtdışı, buralara gidiyor. Dışarıda kaç abonemiz var? Herhalde 300 falan. Buradaki abonelerle birlikte 330'u buluyor.

—Kanaat önderi, 67

EĞİTİM

Ermek'te bir anaokulu, üç ilkokul, üç ortaokul, sekiz ilk-ortaokul, on lise, bir meslek yüksek okulu, bir halk eğitim merkezi ve akşam sanat okulu, bir özel motorlu taşıt sürücü kursu, bir özel rehabilitasyon merkezi ve altı öğrenci yurdu bulunur.¹⁰

2017 itibariyle ilçede okuma yazma bilmeyenlerin oranı yüzde 3,5; okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyenlerin oranı yüzde 10,1; ilkokul mezunlarının oranı yüzde 38,5;

9- Ermek Belediyesi. (2023). *Ermek Taşeli Kültür, Sanat ve Sıla Festivali 18-19-20 ağustos tarihlerinde düzenlenecek*. ermek.bel.tr/haber/ermek-taseli-kultur-sanat-ve-sila-festivali-18-19-20-agustos-tarihlerinde-duzenlenecek (Erişim tarihi: 23.01.2024).

10- Ermek Kaymakamlığı. (2023). *Eğitim*, ermek.gov.tr/egitim (Erişim tarihi: 23.01.2024).

ilköğretim mezunlarının oranı yüzde 13; ortaöğretim mezunlarının oranı yüzde 11; lise ve dengi meslek okulu mezunlarının oranı yüzde 14,4; yükseköğretim mezunlarının oranı yüzde 8,6'dır.¹¹

SAĞLIK

Ermenek'te sağlık hizmeti veren 100 yatak kapasiteli bir devlet hastanesi ile ikisi merkezde, biri Güneyyurt, bir diğeri Kazancı'da olmak üzere dört Aile Sağlığı Merkezi bulunmaktadır.¹²

Ermenekliler hastane olsa da günlük yaşamda ihtiyaç duydukları temel tıbbi bölümlerde çoğu zaman doktor olmadığını, bu nedenle sağlık ihtiyaçları için sıklıkla Karaman, Konya, Ankara gibi merkezlere gitmek zorunda kaldıklarını ifade ediyor.

Uzun süre gözlem gerektiren hastalıklarda ancak Ermenek dışında ulaşılabilen sağlık hizmetleri çoğu zaman ulaşım, konaklama gibi ihtiyaçların çözümünü gerektiriyor. Bu durum Ermeneklilerde maddi yük oluşturuyor.

11- Mevlana Kalkınma Ajansı. (2019). *A.g.y.*

12- Karaman İl Sağlık Müdürlüğü. (2023). *Ermenek*, karamanism.saglik.gov.tr/TR-28650/ermenek.html (Erişim tarihi: 23.01.2024).

BÖLÜM 2

Makus Kaderin Dönüm Noktası: **Kömür**

KÖMÜR VE KÖMÜR MADENCİLİĞİNE DAİR ALGI

Ermenek Linyit Kömür Havzası, Batı Torosları'nın doğu kesiminde birbirinden bağımsız hâlde bulunan kömür havzalarından biridir. 620 km²'lik alana yayılan havza Karaman ili Ermenek ilçesinin iki kilometre batısından başlayarak güneyde Pınarönü Köyü, kuzeyde Güneyyurt beldesi ve Yenimahalle'ye batıda ise Tepebaşı Köyü ile Yerbağ Köyü yakınlarına kadar uzanır.¹³

Ermeneklilerin ifadeleriyle ilçede kömür madenciliği 1960'lı yıllarda açık ocak işletmeciliği olarak kamu ve özel sektör girişimleri ile birlikte başlamıştır. Zamanla açık ocak madenciliğine yeraltı madenciliği de eklenmiştir. 2000'li yılların başında kamuya ait kömür madeni ocağının enerji için inşa edilen Ermenek Barajı'nın sularının altında kalması, devlet maden ruhsatlarının rüdevans (ruhsat kiralama) usulüyle özel sektöre kiralanması ve özelleştirmeler ile bölgede yalnızca özel sektör madenciliğinin yapıldığı bir noktaya gelinmiştir. 2018 tarihli Mevlana Kalkınma Ajansı ilçe raporuna göre yörede altısı aktif, üçü kapalı dokuz ocak vardır. Ermenekliler ise yörede iki aktif ocak olduğunu ifade etmiştir.

Şekerler ocağında başladım. Orada da baraj yapıldı, ocağı su bastı. Biz de orayı boşlamak zorunda kaldık. O ocak ile Ermenek'te devlet de bitti (kamu madenciliği sona erdi).

—Madenci, 74

Sendika ve sosyal ağlar

Ermenekliler için sendikalı maden işçisi olmak ancak kamu madenciliği döneminde mümkün olan ve bugün yalnızca geçmiş kuşakların anılarında yer tutan bir deneyimdir.

Atıyorum 11 tane ocak varsa o zaman, bir ocakta sendika vardı, 10 tane ocakta yoktu. O ocak yarı şirket yarı devletti, biz de orada sendikalıydık. Herkes o zamanlarda sendikalı olmak istiyordu. Sendika olunca senin hakkını arar, maaşını ona göre alırsın.

13- İbrahim Buzkan, Ethem Arslansan, Yakup Günay. (1998). *Ermenek kömürlerinden Türkiye'de yeni bir teknik ile pilot çapta biriktirilmiş üretim*. api.maden.org.tr/uploads/portal/resimler/ekler/db73860ecb5533b_ek.pdf (Erişim tarihi: 14.01.2024)

*Sadece bizim ocakta (kamu) sendika vardı. Bizim ocak da bitince sendika kalmadı.
—Madenci, 49*

Bu anılarda sendika işçilerin temel hakları elde etmesine destek veren, dayanışmayı ve kişisel/mesleki gelişimi geliştiren bir örgüt olduğu kadar içinde —sendikada— tanıdığı olmayınca kamuda işe girmenin mümkün olmadığı, madenleri su altında kalırken işverende kalan tazminatlarını bile alamayan bir örgüttür de.

Mesela sendikalar genelde insanların haklarını savunmakla görevlidirler. Alacaklarını zamanında almakla, aldığın ücreti, hak ettiğin ücreti sana temin etmekle, arabulucudur zaten sendika, işverenden onu almakla yetkilidir. Onun bana kazandırdığı tecrübeler tabii ki var. Nasıl var? Hak aramasını öğreniyorsun, haklarını öğreniyorsun, hangi haklara sahip olduğunu öğreniyorsun. İşveren sana ısrarla “Şuraya gir” dediğinde ve haklı olarak girmedeğinde sana bir şey yapamayacağını öğreniyorsun.

Hani senin işini fes edemeyeceğini, her şartta sana “Hadi git!” diyemeyeceğini öğreniyorsun. Bunun belirli şartları, koşulları, maddeleri var. Öyle rastgele sana “Hadi git!” diyemez. Seni rastgele bir tarafa gönderemez. Sen de rastgele gitsen, “15 gün işe gelme, ücretsiz izne gönderdim” diyemez. Çıkartıyorsa, “Ver çıkışımı” dersin. “Gönderiyorsan, ver paramı” dersin. Sendikada haklarını öğreniyorsun.

—Madenci, 50

Sendikada hak ararsın yani. Nispeten de hakkını alırdın. Sigortanı tam mı yatırdı, mesai yapsan mesaini ödedi mi ama özel sektör öyle değil... Sendika iyidir, en kötü sendika hiç olmamasından gene iyidir.

—Madenci, 71

Babam emekli olmuştu. Babamın tanıdığı arasının iyi de olduğu bir çavuş varmış, onun şeyiyle Kömür İşletmeleri A.Ş.’ye girdim. İşe girmek için sadece çavuşu, mühen-

disi tanımak yetmiyordu. Sendikayı da tanıyacaksın.

—Madenci, 43

Hep Ermenek'teki ocaklarda çalıştım. İşletmeyi (devlet ocağı) su bastığı zamandan tazminatlarımızı daha alamadık. Çok aşırı paramız kaldı içeride. Sendikalar dava açtı kazandı. Hak ettik, zaten hak etmeyecek bir şey yok. Biz orda işçiyiz. Çalıştığımız belli, aldığımız belli, verdiğimiz belli, işe girdiğimiz, çıktığımız tarih belli ama para hâlâ yok. Sendika takip edecek de gelecek işte. O zamana dört traktör tekelerliği alırsın anca o tazminatla.

—Madenci, 49

Meslek hayatı boyunca özel sektör madenciliğinde çalışmış madencilerin sendikal deneyimleri neredeyse hiç yoktur. Ermenekliler için özel ocaklarda sendikalı olmayı demek işsiz kalmayı da göze almak demektir.

Burada maden ocaklarında hiçbir zaman devletin işlettiği ocaklar dışındaki diğer işçilerin sendikal şeyi yoktu. Hiçbir sendikaya üye olmuyorlardı. Üye olduğu anda işçilerin deyimiyle patron sepetliyordu.

—Kanaat önderi, 67

Özel sektör haklarımızı aradığımız için kimseyi sendikalı yapmaz. Sendika hak arayacak. Ocağa gireceğim. Girmeden önce bana dediler ki “Sendikalısın sen” dediler. “Sendikalılığını iptal ettir noter huzurunda. Kâğıdı getir görelim, ondan sonra seni ocağa alalım” dediler. Ben de emekli günüm dolsun diye gittim noterden kâğıt aldım.

—Madenci, 49

Madenciler günlük hayatta iş bulma, iş içinde yükselme, hak ihlallerine karşı bir arada olma ihtiyaçlarını hemşerilik, akrabalık kimi zamansa arkadaşlık ilişkileri üzerine kurdukları ilişki ağları ile gidermeye çalışıyor.

Ermenek'teki adam paramı vermezse “Benim paramı ver!” diyebilirsin, onunla kavgaya edersin, arkan olduğunu bilirsin ama bir Zonguldak'taki adamın “Benim paramı ver!” diye karşısına çıkamazsın. Herhangi bir haksızlık olsa, bir şey desen “Hop!” derler.

—Madenci, 32

Kömür

Kömürün 1960'lı yıllara dayanan bölgedeki tarihi kömür sektörüne tanıklık eden birden fazla nesilden söz edilmesini de mümkün kılıyor. Böylece kömüre ilişkin algı sadece yapılan iş, sosyo-ekonomik durum ya da kültürel özellikler gibi temel niteliklerin dışında nesiller arasında da farklılık gösteriyor.

1970'lerde kömürün Ermenek ekonomisine dahil oluşuna tanıklık eden ilk kuşakların belleklerinde kömür, kimi zaman romantize de edilen, güçlü bir anlatı olarak yer alıyor. Bu anlatıda, yıllarca varlığı bilinen fakat kıymeti bilinmeyen, işlenmeye başladığında ise tarımsal üretim alanı kısıtlı olan dağlık coğrafyada yerel ekonominin üzerine güneş gibi doğan, ekonomik gücü yüksek bir cevher olarak tanımlanıyor.

Kömür aslında bizim çocukluğumuzda da var. Ama işte giderlermiş yakacak olarak bir yerde bir köylü bir şey bulmuş. Ondan sonra üç-beş köylü oraya gider, biraz çuvalalara doldurur, toprak üzerinden tabii. Ama daha çok bunları köyler kullanırdı. Ermenekliler odun yakardı. Kömür makbul bir şey değildi.

—Kanaat önderi, 67

Buraya Kütahya'dan, Zonguldak'tan, Soma'dan, Bartın'dan, Karadeniz'den... yani buraya o dönemde var ya, müthiş bir işçi açığı oluştu. Ocakta kamyon sıraya girerdi, benim o zaman kamyon vardı. Ya 100 kamyon var, 80 kamyon var, sabaha kamyon yüklenip çıkardı. Vallahi öyleydi. Acayip sevkiyat vardı.

—Yatırımcı, 59

Bize alışverişe gelen kömür ocağı çalışanları, cuma günü pazara geldiğinde, dükkânın önüne "para peşin ha, madenciyim", o şekilde gelirdi. Türkiye'de kriz oldu, o krizden Ermenek'in hiç haberi olmadı.

—Esnaf, 79

Ermeneklilerin bir cevher olan kömüre ilişkin algısı genç kuşaklarda da benzerlik gösteriyor. Ermenekli genç kuşaklar için kömür hâlâ yeraltında duran ve ulusal ekonomiye kazandırılması gereken, sektöre ithal kömürün dahil edilmesiyle kendisine yazık edilen ulusal bir değerdir.

Kömür kara elmadır. Yani kömürün para kazanmama gibi bir şeyi yok. Bak baştan beri ne diyorum, lokomotif diyorum. Yani kapattığın zaman parayı yakmak gibi bir şeydir bu, kömür. Bizim devlet yetkililerimizin buraya el atması lazım. Sen hem milli serveti yakıyorsun toprağın altında hem üretimi durduruyorsun hem de Ermenek'teki insana Rusya'dan gelen kömürü 6 bin liraya, 7 bin liraya çekiyorsun, sattırıyorsun... Buradaki kendi kömürümü yaksam hem param ülkeme, milletime gider, devletime gider hem buradaki üreticinin şevki artar yani.

—Madenci, 41

Ermeneklilerin mesleğe ve sektöre ilişkin tutumu ise kömürü cevher olarak tanımlayan yaklaşımdan farklıdır. Özellikle görüşmecilerin yaşı küçüldükçe, kömürün “güçlü bir ekonomik aktör” olduğu algısına hak ihlalleri ve kazalar ekleniyor, kömür algısı etrafındaki kavramlar kümesi genişliyor.

Madenci

Ermenek'te kömür madenciliği ağırlıkla kapalı ocaklarda yeraltı madenciliği olarak yapılıyor, bu nedenle görüşmecilerin değerlendirmeleri yeraltı madenciliğine ilişkindir.

Ermenekli madencilere göre, yeraltı madenciliğinin madenci aileleri için kuşaklara yayılan bir deneyim oluşu, kendine has çalışma biçimi; beden gücü yoğun olma, iş yapmada ve alınan riskte ekip olarak hareket etme, iş güvenliği riskinin getirdiği fiziksel ve duygusal yükü birlikte üslenme ve 24 saate yayılan vardiyalı çalışma sistemi ile yeraltı madenciliği ile yerüstü madenciliği arasında fark vardır. Yeraltı madenciliğinde mesleğe duyulan aidiyet güçlüdür.

Madenciliği çok seviyorum. Severe giden insanlardan biriyimdir ben. Ekip çalışması var ya, çalışırken keyifli oluyor. Yeter ki bir araya gel, bir saat bir çalış. Bir saat sonra kan ciğer arkadaş oluyorsun adamla. Çünkü orada herkesin düşüncesi şu bana bir şey gelirse ilk bu adam kurtaracak. Yerüstünde bu yoktur.

—Madenci, 41

Bu insanlar alışmış madenciliğe severe yapıyorlar. Biz de madenciliği sevdiğimiz için yapıyoruz. Şöyle bir şey söyleyeyim, çizme giymek, ter kokusu veya içerideki yanık

kokusu, insanı çeker. Çünkü bu insanlar, bizler, alışmışlar çizmeyle çalışmaya. Ağır ve tehlikeli işlerde çalışmaya alışmışlar. Evin gibidir ya yeraltı. Bir yerden sonra anlamazsın bile aşağıda mıyım yukarıda mı her yer aynı gelir.

—Madenci, 35

Kömür madenciliğinin itibarını olumlu yönde etkileyen özellikler

a. Erken emeklilik

Yeraltı kömür madenciliğinin Ermenekliler için en önemli avantajı erken emeklilik hakkı sağlamasıdır. Maden işçileri görüşmelerde bu hakkın madencilik uğruna kaybettikleri sağlıkları karşılığında verildiğine vurgu yapıyor. Erken emeklilik kömür ocakları kapandığında, prim günlerini doldurup emekliliklerini hak edebilmek için Ermeneklileri göç yollarına düşürecek kadar güçlü bir etkidir.

Hiç kimsem kalmadı, yapayalnız kaldım burada. Kardeşlerim, görümcelerim, Çanak-kale-Çan'a, Balıkesir'e gittiler, prim günlerini doldurmak için. Biz de gittik Nevşehir'e. Üç yıllık prim günümüz vardı, doldurduk geldik. Çanakkale'ye giden kardeşim oradan ev aldılar, temelli yerleştiler.

—Madenci eşi, 35

Madende çalışmanın değil, madene geçmemenin bir dezavantajı var. 38 yaşında bir emekli olmak. Diğer tarafta 65 yaşında emekli olacaksınız. Çok büyük bir avantaj. 25 sene çok büyük bir avantaj.

—Kanaat önderi, 52

Devlet sana içerde çalıştığın zaman erken emeklilik veriyor. Neden veriyor? Boşuna vermiyor. Ocakta çalışanla, dışarıda açık havada çalışanın ömrü bir olmuyor. Benim tahminimle (beklenen yaşam süresi) yedi-sekiz yıl oynar. Ben 49 yaşındayım. Ocağa hiç gitmemiş olsaydım şeklim daha düzgün olurdu.

—Madenci, 49

Ermenekliler için emeklilik, giderek kötüleşen ülke ekonomisinde, daralan refaha ve iş güvencesi olmayan (tarım gibi) sektörlerle kıyasla gelir istikrarına ve birikim yapabilmelerin önkoşuluna işaret ediyor. Kira yükü, bakımından sorumlu olunan kişi sayısı,

bu kişilerin engellilik hâli, sağlık problemleri gibi özel ihtiyaç gerektiren durumlarda erken emeklilik vaat eden madenciliğin itibarı daha da güçleniyor.

Şimdi bana kalorifercilik işi çıktı. Amcam dedi, Kuzey Irak'a, onların teyze oğulları inşaata gitmişler... "Burada 800-900 alırken senin aylığın beş milyara gelir" dedi. "Gel seni inşaat işine göndereyim" dedi. "Onlar bak, üç senedir çalışıyorlar, Ankara'dan daire aldılar, altlarına araba da aldılar" dedi. "Sen" dedi, "bir sene çalış, hem arabayı alırsın hem düğün yaparsın" dediler. Gitmedim. Erken emeklilik, öncelik erken emeklilik. Yaşlanınca insana para bakıyor öyle değil mi?

—Madenci, 34

Emekli olsak ne olacak ki? Benim aldığım maaş 7 buçuk lira. Eğer ben buradan kalksam da başka bir yere evimi taşımaya kalksam, nasıl geçineceğim? Bir çocuğum okuyor, haftada 1000 TL yetmiyor. Onu da, sağ olsun anam da emekli, o okutuyor...

—Madenci, 23

Valla emekli olunca ne yapacağım, işe gene devam edeceğim. Niye? Çocuklar büyüyor, evlenme çağı geliyor. Emekli maaşı kaç para alacağız ki?

—Madenci, 39

b. Düzenli gelir, çift asgari ücret ve çalışma süresi

Ermenekliler madencilik dışında yürüttükleri bütün ekonomik faaliyetleri “ara iş” olarak ifade ediyor ve bunların başında tarım geliyor.

Ermenekliler için düzenli gelir imkânı sağlamayan tarımsal üretimin aksine madencilik sabit gelir güvencesidir. Üstelik bu gelir, yeraltı madenciliğinde çift asgari ücrettir. Ermenekli maden işçileri çift asgari ücret düzenlemesinden bu yana maaşlarını çift asgari ücret olarak alamadıklarına vurgu yapıyor. Yapılan çeşitli kesintilere (yemek ve servis ücreti) rağmen Ermeneklilerin gözünde düzenli ödeme alabilmek madenciliği diğer ekonomik faaliyetlerden daha cazip kılıyor.

Benim için öncelik maden dedim ya hani. Yani Ermenek civarında erken emekli olacaksan, para kazanacaksan... Ermenek civarında başka asgari ücretin iki katı veren

yok. Hee kesinti yapmıyorlar mı, yapıyorlar. Köy yerinde bu da yeter.

—Madenci, 34

Madenciler için kiracı ya da bakımveren oldukları durumlarda çift asgari ücretin önemi artıyor. Çift asgari ücrete erişmek, tıpkı erken emeklilikteki gibi, madencilik uğruna göç yollarına düşmeyi göze alacak kadar önemli bir etkidir.

Benim çok tanıdığım arkadaş var, hep gittiler. Neden? Orada adam mesaiyle birlikte 30 milyara yakın maaş alıyor. Burada çift asgari ücret 23 bin TL falan yapıyordu. Bizim ocakta mesela, daha zam belli değil. Aşağı yukarı 17-18 bin verir. Yemeği veriyor. Daha önce yemek ve servis kendimize ait idi. Bunlar yemeği veriyor. Servis kendimize ait.

—Madenci, 39

Yani evim var, şeyim var, ama durmuyorum memleketimde. Çünkü bana 13 bin 500 lira maaş veriyor. Sekiz saat çalıştırıyor, cuma günü izin veriyor maden sahipleri şu an. Bunu alacağıma giderim, iki asgari ücretimi alırım, cumartesi-pazar tatilimi yaparım. Zaten orada da şantiyeler var, artık şantiyede kalırım. Üç öğün yemeğimi de veriyor patron, niye buraya hizmet edeyim ki?

—Madenci, 32

Ermenekilere göre yeraltı madenciliğinde vardiyaların günlük “sekiz saatle” (4857 sayılı İş Kanunu’nun 63. Maddesi’nde günlük yedi buçuk saat) sınırlı olması madenciliğin itibarını güçlendiren bir diğer olumlu etkidir.

Sekiz saatlik vardiyalar Ermenekililer için madencilik dışındaki sektörlerde üretim yapmanın önünü açıyor. Ek işler kimi zaman birikim yapmaya kimi zamansa kesinti yapılan maaşlardan oluşan açığın kapatılmasına yarıyor. Ermenekililere göre madencilik, 12 saatlik mesai talep eden ve düşük maaş vadeden endüstriyel sektörlerden bu açıdan daha itibarlıdır.

Sekiz saat. Saatin belli, her şeyin belli. Ona göre kendini ayarlıyorsun, ona göre dinleniyorsun. Ama fabrikada 12 saat çalıştırıyor adam seni, 12 saat. Bazen diyor, 14 saat çalışın. Mecbur çalışacaksın, bir ömrünü bitireceksin 65 yaşına kadar şu an.

—Madenci, 41

Şimdi benim hanım diyor ki, “Orada saatin belli” diyor ocakta. Mesela 8’de başlıyorum, 3,5-4’te boşluyorum (bırakıyorum). “Sen dışarıda çalıştığında 8’de gidiyorsun, akşam 9’a kadar gelmiyorsun” der. “O iş daha zordu senin için” diyor.

—Madenci, 39

c. Modern yaşam pratiği

Ermekli maden işçileri çalışma saatlerinin belirsiz olduğu tarımsal üretimin aksine madencilik “düzenli, sınırları çizilmiş, modern ve kentli” bir işkolu olarak tanımlıyor. Bu noktadan itibaren madencilik görüşmeciler için iş yapma pratiğinin (yeraltına girmek, kömürü kazarak çıkarmak vb.) ve yarattığı ekonominin ötesinde, kentli bir yaşama referans veriyor, anlam alanını genişletiyor.

Hani böyle emekliliğini alabileceğin, çalışma saatlerin belli, düzgün iş yani.

—Madenci, 35

Maden işi kendi işinden rahat. Çünkü şu elma rezillik kepezelik. Bugün cuma, benim tatilim, sabah 6’da geldim buraya, bak saat kaç oldu? Bitmiyor, bitmiyor. Günü, saati yok. Yani şu iş rezillik, kepezelik... Ocak bahçeden de, bağdan da iyi.

—Madenci, 41

Ermek’te sınırları çizilmiş mesai saatlerinin madenci eşleri için modern bir yaşama referans vermesinin ötesinde bir anlamı vardır. Kadınlar için maden sektörü kendilerini güvenceli hissettikleri kültürel Türk aile kodlarına da seslenir. Bu kültürel kodlarda kadın hanenin günlük hayattaki işleyişi, organizasyonu üzerine aktif bir rol oynarken erkekte de hanenin huzurunu sağlamaya ortak olması, hanenin gelirini güvence altına alması beklenir.¹⁴

Madenci eşleri için kömür sektörü hanenin geçimini sağlarken, düzenli çalışma saatleri sayesinde yaşamı organize ediyor. Madenci eşleri hanenin huzuru için evin dışında olduğu çalışma saatleri süresince erkeğin nerede olduğunu bilmeyi önemsediklerini ifade ediyor. Madencilik bu mekânsal sınırı çiziyor.

14- Havle Kadın Derneği. (2023). *Türkiye’de aile: hayaller ve gerçekler*. s. 14-15. havlekadin.com/wp-content/uploads/2023/07/Havle-Kadin-Derneği_Turkiyede-Aile-Hayaller-ve-Gercekler.pdf (Erişim tarihi: 28.01.2024).

Tarlada, sapanda gezen adam aylak adam abla. Kimse o adamı istemez. Saati belli hani, ne zaman gidecek, gelecek, nerede olduğu belli, öyle değil mi?
—Madenci eşi, 35

Fayans, siva tuttuğum zaman eşim “Ocaklar açılınsın, oraya git, böyle gittiğin geldiğin belli değil, bence uygun değil” der.
—Madenci, 39

d. Emek piyasasına giriş avantajı

Bulunduğu yerde üretilmesi ile madencilik, işyeri (maden) ve yaşam yeri arasında özel bir etkileşim geliştirir. İşe bağlı sosyo-kültürel etkiler üreterek madencilik işini ve bu işte çalışanları özel bir topluluk hâline getirir.¹⁵

Ermenek'te de kuşaklara uzanan, aynı zamanda akrabalık, arkadaşlık, komşuluk gibi ilişkilerle sosyal ağlara işleyen madencilik, madenciler için kendi ifadeleriyle “içine doğdukları” bir meslektir. Geniş ailelerde bir ya da çoğu zaman birden fazla maden işçisi bulunur. Diğer mesleklerle kıyaslandığında işe girmek için eğitilmiş olma ya da torpil bulma gibi zorunlulukları yoktur.¹⁶ Üstelik bu ağlar aracılığıyla memnun olunmayan işi değiştirmek, deneyim aktarımı ve dayanışma ağlarının örülmesi de kolaydır.

İşin gerçeği ne biliyor musun? Senin anan baban, ailen eğer madenciye, bil ki madene bulaşıyorsun.
—Madenci, 29

Babam SSK'dan emekli, tabii geçmişi madene dayanıyor. Abim, amcalarım, dayılarım, herkesin ucu madene dayanır. Ben imamlık yapıyorum şimdi, ama ben de işe madende başladım. Bir şekilde madenin içine doğruyorsun hocam.
—Kanaat önderi, 52

15- Kezman Çelik, Sibel Kalaycıoğlu. (2014). *Tunçbilek Kömür İşletmelerinde özelleştirmenin madencilik işçilik ve Tunçbilek üzerine etkileri*. dergipark.org.tr/tr/pub/isinguc/issue/25448/268519#article-authors-list (Erişim tarihi: 14.01.2024).

16- Devlet ocaklarında madencilik yapabilmek için en az lise mezunu olmak, Kamu Personel Seçme Sınavı'ndan (KPSS) ve işe alım mülakatlarından geçer not alma zorunluluğu bulunur. Ermenek'te vurgulanan özel sektör madenciliğinde işe girmezdir.

Burada insanlara madende çalışmak kolay geliyor. Yani çalışabilecekleri devlet dairesi gibi bir iş. Ya devlet dairesine girmek ister herkes, ona da çoğu giremez işte. Okuması yok, yazması yok, işte torpil çok. Burada maaşlı bir iş olunca herkes daldı.

—Kanaat önderi, 67

On tane işyeri olur. On tane işyerinde ne yaparsın? İşyerinde sıkıntı çıkarsa bir diğerine gidersin. Seni çok mu darlıyorlar? Arkadaşına dersin, “Ben işimden memnun değilim”, başka bir yere gidersin.

—Madenci, 37

e. Güçlü yerel ekonomi ile ulusal siyasette ve bürokraside temsiliyet gücü

Ermeneklilere göre kömür madenciliği, yerelde yarattığı ekonomik canlanma ve refah ile ilçeyi cazibe alanı hâline getirmiştir. Kentli pratiklerin gelişmesine katkı sağlamıştır. Görüşmeciler kömür ekonomisinin güçlü olduğu dönemde ilçenin Türkiye'nin farklı bölgelerinden göç aldığını, sosyal yaşamın canlandığını vurguluyor.

Mesela 2014'e kadar olan süreçte Türkiye'de krizleri bilmezdik. Yani Türkiye'de dünya yıkılsa bizim haberimiz olmazdı, öyle söyleyeyim. Çünkü maden sektörü işliyordu. Yani çok çok çok büyük para dönen bir sektör.

—Esnaf, 50

Buralılar (Güneyyurt) da ekonomi biraz rahatlayınca köyden Ermenek'e attı kendini. Burada Kaledibi dediğimiz, eski evlerin olduğu yerlerden ev aldı. Köyden gelen insan Ermenek'te yaşamak adına o eski evlere katlandı. Kocası da zaten ocakta çalışıyor, kendisi de burada iyi kötü, çoluğu çocuğu da okula gidiyor... Köyden buraya göç hızlandı.

—Yatırımcı, 59

Ermenekliler kömür sektörüne paralel olarak güçlü bir nakliye sektörü oluştuğuna işaret ediyor. Nakliye sektörünün gelişmesi bir yandan kömürün pazar alanını genişletirken diğer yandan da Ermenek'e gelen ürünlerin maliyeti düştüğü için perakende ve inşaat sektörünü de güçlendirmiştir.

Bütün bizim çimentomuz, demirimiz, her şeyimiz Ermenek'e Mersin bölgesinden geliyor. Eee o zaman kömür kamyonları buraya kömür çekerlerdi. Bu kamyonlar, en azından bize mazot parası çıksın diyerekten bizim bu ürünlerimizi çok ucuza buraya getiriyorlardı.

—Kanaat önderi, 52

Ermeneklilere göre kömür ekonomisi bölgenin ticaret hacmini genişletirken bölgeye gelen yatırımlar da kömürle birlikte çeşitlendi. Yereldeki küçük yatırımcı ve ticaret erbabları ise kömür yatırımcılarına dönüştü. Bu aktörlerden bir bölümü kurumsallaşarak uzmanlıklarını ve sermayelerini ilçe sınırlarının dışına taşıdılar. Ermenek'e katkı sağlamaya devam ettiler ya da yatırım alanlarını genişleterek yeni istihdam alanları oluşturdular.

Kömür sayesinde zengin olan Ermenek'te beş-altı büyük aile grubu biliyorum ben. İşte bunlardan bir-ki tanesi parayı değerlendirip madenciligi biraz daha geliştirdiler. Bazıları başka illerde de madencilige devam etti. Biri Soma tarafında enerji işine girdi, Amasya'da, Edirne'de, Çan'da yeni ocaklar açtı. Oradan elde ettiği sermayeyle meyve kurutma fabrikası açtı, turizm işine girdi. Biri inşaat işine girdi, Türkiye'nin sayılı inşaat şirketlerinden biri oldu.

—Kanaat önderi, 67

Görüşmecilere göre kömür sektörü Ermenek'in siyaset ve bürokrasideki yerini güçlendirdi. Bu güç, ilçeye gelen kamu ve özel sektör yatırımlarının önünü açtı.

Dönemin Ermenekli maliye bakanı buraya geldiği zaman bir konuşmasında şunu söyledi: "Ermenek'e giren para Türkiye'deki 23 tane ilden daha fazla." O derece, ekonomi çok iyiydi yani...

—Madenci, 34

Dayımızın biri madencilikten zengin olunca, abimi de çok sevdikleri için, abime yüzde 5 hisse verdi, "Bu siyaset parasız yapılmıyor" diye. Bir yerde yenilir içilir, hesabı kime yakışır? Ona yakışır. Milletvekillerine yakışır, onu ödemek falan. Böyle para harcanır yani siyasette. Başka türlü olmuyor.

—Madenci, 74

Lütfi Bey geldi yardım etti, destek oldu. İşte yolların açılması, burada barajın yapılması, Anamur yolunun açılması ve Balkusan Yaylası'nın tekrar gündeme gelmesi vesaire.

—Kanaat önderi, 67

Kömür madenciliğinin itibarını olumsuz yönde etkileyen özellikler

a. Hak ihlalleri

Ermeneklilere göre madencilik sektörü düzenli maaşa erişme, çift asgari ücreti tam olarak alma, tazminat hakkına erişme, ücretli yasal izin kullanabilme, sendikalı olabilme gibi temel işçi haklarının yaygın ve sık ihlal edildiği bir sektördür.

Ermenek özelinde ise bu ihlaller, özellikle Soma maden faciası sonrasında yasa ve yönetmeliklerde yapılan düzenlemelerin bir sonucu olarak işçilere tanınan hakların genişlemesiyle daha da arttı. Ermenek maden faciası sonrasında az sayıda ocağın açık kalması ile zirve noktasına ulaştı (Bakınız Bölüm 3). Ermenekli madencilerin ifadesiyle, işçilerin bir işe girebilme beklentisinin yüksek, işe alım talebinin ise düşük olduğu bu dönemde işverenler işçi haklarının sınırlarını belirleyen yasaları ihlal ederek, kimi zamansa süreci kılıfına uydurarak çalışma şartlarını diledikleri gibi belirlediler. Hak ihlalleri görüşmeciler için sektörün itibarını zayıflatan en güçlü etkidir.

Ermenekliler Soma düzenlemeleriyle başlayan, Ermenek maden faciası ile devam eden dönemden itibaren tatil haklarının verilmediğine, maaşlarından yemek ve servis bedeli adı altında kesintiler yapıldığına, üstelik bu kesintilere rağmen işverenden yine de servis ve yemek desteği alamadıklarına dikkat çekiyorlar.

...Mesela ben en son maaşı 100 günde almıştım. Bura köy yeri olmasa geçinemezsin. Bir eve 100 gün para girmemek ne demek? Ben çek aldığımı bilirim. İşçi çek alır mı, esnaf mı? Çek aldım çek, parayı ödemedi, çek verdi bize.

—Madenci, 39

Biz de beş ay maaş almamışız. Biz iki asgari ücret zaten almıyoruz. Servisi kendi-

miz öder olduk, yemeği kendimiz götürüyoruz. Eski ocağın servisini zaten kendimiz ayarladık. Yemeğe de buradan giderken döner götürüyoruz, simit götürüyoruz sabah. Gece bir şey yemez olduk artık, gece vardiyasında. Bir an önce iş bitsin, bir de maaş alamıyorsun. Servisçi mazot alamıyor. Adam da diyor ki “Tamam patron vermemiş olabilir, ama siz vereceksiniz benim paramı” diyor. Lan zaten beş aydır maaş almıyorum, neyini vereceğiz sana?

—Madenci, 32

Görüşmecilere göre özel sektör de homojen bir yapıdan oluşmuyor. Hak ihlalleri maden işletmelerinin kurumsal yapısı zayıfladıkça artıyor.

Artvin'e gittim ben. Orada adam sistemini kurmuş, kurumsallaşmış. O adam veriyor iki asgari ücret maaş, (vardiyada) altı saat çalışma yaptırıyor. Altı saat çalışırken bir gün izin de veriyor, buradaki vermek istemiyor. Niye? Kazancını burada yatırıma dönüştürmek istemiyor.

—Madenci, 32

Ermenekliler işçi haklarının kapsamı ve haklara erişim güvencesi nedeniyle kamu madenciliğinde çalışmakla özel sektör çalışanı olmak arasında keskin bir ayrım yapıyor. Madenciler için kamuda çalışmak özel sektörde çalışmaktan daha itibarlı.

Bu devlet ocağında üç vardiya servisler vardı, sosyal hakları fazlaydı. Sosyal haklarından dolayı çok farklı paralar kazandılar, ama bizim, yani özel sektörde “Ben şu parayı kazandım” diyen bulamazsın.

—Madenci, 50

Bak, bugün Kömür A.Ş. vardı, bizim devlet sektörü... yarı devlet, yarı özel. Oradan emekli olanlar bizden 500-600 TL fazla maaş alıyor. Sigorta tavandan yatıyor devlet çalıştırdığı zaman, ama özel sektör çalıştırdığı zaman tabandan yatıyor.

—Madenci, 24

b. İşçi sağlığı ve iş güvenliği sorunları

Ermenekliler yeraltı madenciliğinin yüksek can güvenliği riski taşıdığına sıklıkla vurgu yapıyorlar. Liyakatın dikkate alınmadığı ve üretim baskısının fazla olduğu madenlerde

kaza riskinin de yüksek olduğu ifade ediliyor. Maden işçileri, işçi sağlığı ve iş güvenliğindeki eksiklerin yarattığı sorunları birbirlerini gözetererek aştıklarını vurguluyorlar. Sıklıkla maden ocağını ev, çalışma arkadaşlarını da ailelerinin bir parçası olarak betimliyorlar.

Ailenden çok oradasın. Yani riskli tabii madencilik. Ama ben hiç korkmuyorum. Çünkü alıştık. Bana yerin üzerinden daha sağlam gelir yeraltı. Çünkü kendi emniyetimi ben kendim vurduğum için bana sağlam geliyor. Yani ben hiç korkmam. Orada birinin başına bir Şey gelmesi demek, onun yedi sülalesini tanıyorsun, insanların ailesinin yüzüne bakamayacaksın. Sana arşıda denk gelecek, görecekler yani. Bizim yanımızda işte kolu kırılan olur, bacağı kırılan olur. Kömür düşüyor ister istemez. En ufak da olsa. Mesela bu adam ölmüş olsa yanımızdayken, bu adamın annesinin yüzüne bakacak durumun olmuyor.

—Madenci, 33

Bu betimlemeler yeraltı madencilikine güçlü aidiyeti temsil etse de özellikle kazaların anlatılış biçimi aidiyetin bir o kadar kırılđan olduğuna işaret ediyor.

Güneyyurt'ta bir maden ocağı (Haziran 2023).
Fotoğraf: Hülya eşmeci Cengiz

Kaza her zaman olur. Ben de kazada bıraktım. Bir arkadaşım vardı, ben yedek dinamitteydim, o da yedek çavuştu. Tahkimat sırasında üzerine kaya göçtü. O arkadaş ölünce benim için bitti. Ocak bitti, “Ben girmem bir daha” dedim.

—Esnaf, 50

Kazadan sonra biz ne yaptık? Ben altı ay falan kendime geledim. Ben ocakta çalışmayı hiç istemedim. “Bu ocak hayatını bitireceğim” dedim. Altı ay geçti, işte yedi ay geçti derken bir bakıyorsun, senin yapabileceğin bir iş yok, dönüyorsun.

—Madenci, 29

Ermenekli maden işçileri için madencilik bütün avantajlarına rağmen ağır sağlık bedelleri olan bir meslek. Görüşmeciler gerçekliği kabullenmek zorunda olduklarına vurgu yapıyor. Madencilğin genç yaşlardan itibaren neden olduğu kalıcı sağlık sorunları ve buna bağlı kısa yaşam süreleri, yaşlılıkta sağlık koşullarının daha da kötüleşmesi Ermenekliler için madencilğin itibarını düşüren etkenlerdir.

Yeraltı da insanları yıpratıyor ya. Atıyorum, dışarıda çalışanlarla çok farkı var ya. Oranın oksijeni... sana şöyle anlatayım, 80 yıl yaşayacaksan otomatikman 60 yıla düşürür. Erken emekliliğin olayı da o zaten.

—Madenci, 38

Düzenli, maaşlı başka bir iş olsun, eşim bir gün istemez madende çalışmak. Yıpranıyorsun, sağlığından veriyorsun hep. Maden yüzünden belinde fitik oluştu, bırakıp gidemiyor.

—Madenci eşi, 42

Yüksek can güvenliği riski, ağır iş yükü ve sağlığın bozulması nedeniyle Ermenek'te aileler çocuklarının geleceğini madende görmek istemiyor. Gençler de aynı nedenlerle madencilğe mesafeli duruyor.

Madenci olmasını hiç düşünmedim, hiç aklıma da gelmiyor. Başlarsa da ben sıcak bakmıyorum.

—Madenci, 49

Ben çocuklara dedim. Okuyana dedim, gücümüzün yettiği yere kadar yardım ederiz.

Zor iş bir, yani nesil zayıf. Ben okuma taraftarıyım, okusunlar. Madencilik yapmasınlar.
—Madenci, 41

Çocuğuma hep söylüyorum, “Bu kadar yorulup kendinizi ezmeye ne gerek var? Oku oturduğunuz yerden al parayı” diyorum. Doktor olmasına, öğretmen olmasına gerek yok, masabaşı iş bulsun kendine. Zaten hep söylüyorum, babalarının dayandıkları kadar çocuklar dayanamaz diye. Şimdiki nesil asla dayanamaz.
—Madenci eşi, 42

Neden madene başladım? Devlet yüzünden. Şöyle düşündüm, okusam bir şey olmayacak. Maden riskli değil, daha doğrusu madenciye riskli gelmez, ama insanın ömrünü yiyor. Bir yandan bu kadar paraya, bu kadar yıpranmaya değmiyor. Açık üniversiteye başladım. Web sitesi kurulumu öğreniyorum. Şu an sadece maddi bir gelir olsun, bir taraftan üniversite işi de bitsin diye, onun için yapıyorum.
—Madenci, 24

Çocukları için eğitim imkânı sağlayabilen aileler çocuklarının kamu kurumlarında ya da hizmet sektöründe çalışmasını hayal ederken, ekonomik koşullar ve nitelikli eğitim imkânlarına erişim zorlaştıkça onları sanayinin farklı kollarında çalışmaya yönlendiriyor.

Ben hiç istemem, madenci olsun hiç istemem. Oğlumuzun da yönü o yönde olursa biz doktor olmasını çok istiyoruz babasıyla. Zaten gençler de daha çok dışarıyı tercih ediyor, burada kalmayı, madenci olmayı istemiyorlar.
—Madenci eşi, 32

Biri operatörlük yapar. Yağcılığa verdim, yanına alacaktım. Bir düşündüm, ocak işi biraz ağır iş, mesela tomruğu oluyor, böyle kalın. Dedim “Dayanmaz”. “Sen” dedim “operatörlük yap, maaşı da iyi”. Ocaktan da iyi, yani aşağı yukarı ocaktan iyi alıyor. “Sen o işe git” dedim. Ankara’daydı, Ankara’dan geldi oraya soktuk onu. Biri de çıraklık okulunda okudu. Lise 3’e giderdi. Şu an mobilyada çıraklığa geçti.
—Madenci, 39

Üç tane oğlum var. Biri 22 yaşında, uzmanlık yapıyor askerde, Suriye’de. Ona “Kal askerde, iyi maaş alırsın” dedim. Bir tanesi liseyi bitirdi, ilahiyat okuyacaktı, çıkmadı. İzmit’te fabrikaya girdi. Orada torna tesviyede çalışıyor. Ufakları da hem okula

gidiyor, hem demir doğramada ustanın yanında çalışıyor. Onu da doğramacı yapacağız işte. Baba olarak nasihat ettim, “Ocakta kalmayın, yarın bugün evlenecekseniz düzgün işiniz olsun” diye.

—Madenci, 49

c. Düşük emeklilik primleri

Farklı sektörlerle temas eden Ermenekliler, madencilikle diğer sektörler arasında kıyaslama yapma imkânına ulaşıyor. Diğer sektörlerde emeklilik priminin madencilığa kıyasla yüksek olması, emekli maaşının da yüksek olmasını sağlıyor. Ermenekliler için madencilik, erken emeklilik ve çift asgari ücret fırsatına rağmen emeklilik primlerinin tabandan yatırıldığı, bu sebeple emekli maaşlarının düşük olduğu bir sektördür.

(Seramik fabrikası çalışanlarına atıfla) Adam niye kendini yeraltında yorsun ki? Benimle aynı maaşı alıyor dışarıda. Bizden daha geç emekli oluyor, ama emekli olunca da bizden daha yüksek maaş alacaklar. Biz emekli olunca alacağımız 7,5 lira, yerüstünden emekli olan adamın alacağı 12 lira. Ayrıca İETT’den emekli olanlar var, mesela şu anda 20 lira maaş alıyor. Biz emekli olduktan sonra da madencilikten kurtulamayacağız. Bu, o demek oluyor.

—Madenci, 37

KÖMÜR MADENCİLİĞİNİN ÇEVRESEL ETKİSİ VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

Suya erişim sıkıntısı

Ermeneklilerin büyük bir bölümü kömür madenciliğinin çevresel etkilerine doğrudan işaret etmiyor. Özellikle soru yöneltildiğinde, kömür madenciliğinin yoğun olarak yapıldığı bölgelerde suya erişimin en önemli sıkıntı olduğu ifade ediliyor.

Kömür çıkan köylerde su yok, içme suyunu motorla barajdan köyün havuzlarına basıyorlar. O havuzdan evlere yarım saat, bir saat neyse akıyor, millet kaplarını o şekilde dolduruyor. İhtiyaçlarını o şekilde gideriyor.

—Esnaf, 79

Hava kirliliği

Ermenek'te kömürlü santral ve karbon yoğun sanayi tesisleri bulunmuyor. Evsel ısınmada ağırlıklı doğalgaz kullanılıyor. İlçenin havasının temiz olması görüşmecilerin en çok vurguladıkları özelliklerden biridir. Ermenek'ten göç ederek termik santral bölgelerinde madencilik yapan görüşmeciler içinse hava kirliliği dikkat çeken bir sorundur. Ermenekli madenciler kömür ile iklim değişikliği arasında bir ilişki kurmazken, göç ettikleri ilçede kömürün neden olduğu hava kirliliğinden oldukça mustarip. Bu madenciler için termik santrallerden doğan hava kirliliği kömürün itibarını düşüren bir etkidir.

Günde 10-15 saat uyusan da hâlâ ölü gibisin. Havası hiç iyi değil. Ondan sevmiyorum burada durmayı, çalışmayı da sevmiyorum. Sabah kalkıyoruz, sisli dumanlı, ikindi çıkıyoruz sisli dumanlı. Ben iki ay burada güneş görmeden çalıştım ya. Yani santral, evlere niye bu kadar yakın oluyor ki? Biraz daha kuytu köşe bir yere de yapılabilir, yaşantının olmadığı bir yere de kurulabilir. Maliyetini düşürmek için...

—Madenci, 35

Kömürün kirinden başka bir şeyi yok, iklimi değiştirmez yani, kocaman dünyaya ufaklık bir ısı, bilmiyorum bir şey değiştirir mi?

—Esnaf, 60

Ermenekliler için iklim değişikliği mikro iklimde kış yağışlarının azalmasıyla birlikte gözlemledikleri bir durum ve en büyük nedeni kendi ifadeleriyle ormansızlaşmadır.

Dünyada artık kömür terk ediliyor. Akbelen miydi şu anda? Akbelen'de bir mücadele var. Yeni bir kömür ocağı açılacak olsa, özellikle açık işletme, oradaki de açık işletme olacak herhalde, çünkü yüzeydeki ağaçları kesiyorlar. Burada gene binlerce ağaç kesilir. Kapalı işletme de olsa artık kömür dünyada önemini yitirmiş. Enerji sektörü için olmazsa olmaz bir şey değil.

—Kanaat önderi, 67

Artık ormanları bitirdik. Orman zaten kesile kesile bitti. Ne yapabileceksin ormanda yani? Hava yağmaz oldu. Ne bileyim? Bilmiyorum ya. Oksijen azaldı, çok fazla sıcaklık oldu.

—Kanaat önderi, 43

Kömür ve iklim değişikliği arasındaki ilişkiyi görüşmecilerden yalnızca ulusal düzeyde kurumsallaşmış maden yatırımcısı kurmuştur.

İklim değişikliği falan, bunları hep birlikte yaşıyoruz. Bizim de torunlarımız, çocuklarımız bu ülkede yaşıyor. Yakma sistemlerini iyileştirecekler. Bunu Avrupa yaptı, dünya yaptı. Bunu daha açıklamıyorlar. Dumandan hidrojen yakalıyorlar. Dışarı hiçbir şey salmıyorlar. Ön yanmalı, çift yanmalı sistemler. Hem illa yakman gerekmiyor. Gübre olarak da kullanabilirsin.

—Yatırımcı, 68

BÖLÜM 3

Umutla
Bekleyişten
Zorunlu Göçe:
**Ermenek'te
Kömürden
Plansız Çıkış
Deneyimi**

SOMA VE ERMENEK MADEN OCAĞI KAZALARI

Ermeneklilere göre ilçenin yakın tarihinde önemli bir kırılma yaşandı: kömürün yerel ekonomiden plansız bir şekilde çıkışı. İlçede kömür ekonomisinin zayıflaması, 13 Mayıs 2014'te Manisa'nın Soma ilçesinde 301 maden işçisinin hayatını kaybettiği maden faciasının ardından, maden sektörüne ilişkin düzenlemelerin yapıldığı mevzuat değişikliğiyle başladı. Ermeneklilerin ifadeleriyle, bu düzenlemelerle maden işçileri erken emeklilik, çift asgari ücret, sekiz saatlik vardiya sürelerinin altı saat ile sınırlandırılması gibi haklara kavuşurken¹⁷ düzenlemelerin işverene getirdiği yük ile maden yatırımcısının ocaklardaki kârlılık oranı düştü. Ocaklar kapanmaya başlarken, Ermeneklilerin o güne kadar deneyimlemediği sıklık ve yaygınlıkta hak ihalleri görülmeye başlandı. Ermenekli madenciler “tam rahata ereceklerini düşünürken” düzenli maaşa erişememe, maaşta kesintiler, servis ve yemek hakkının verilmemesi gibi hak ihallerine maruz kaldılar.

Düzenlemelerle üretim yapamaz hâle geldiniz. Kârlı değil. Üretim yapamayınca ne yapacaksınız hocam? Ocağın kapısına kilit vuruyorsunuz. Açın istatistiklere bakın, o dönem Türkiye’de küçük ocakların büyük bölümü kapandı.

—Yatırımcı, 59

Normalde burası da kaldırırdı. Niye kaldıramadı? Burası çok para kazanıyordu. İki asgari ücret çıkınca kazandığı kazanç yarıya düştü. İşveren kârını paylaşmak istemedi.

—Madenci, 32

17 Eylül 2014 tarihli Yeşil Ermenek gazetesi.

17- Bu hak 04.04.2015 tarihinde 4857 sayılı İş Kanunu'nda yapılan değişiklik ile yedi buçuk saat olarak yeniden düzenlenmiştir.

Asgari ücretin iki katına çıkardılar. Devlet bize iyi şartlar veriydi, tam rahata erdik dedik ama gerisin geri bizim paralarımızı aldılar. Aldıklarımızı maaşlarımızdan kestiler.
—Madenci, 50

Başlarda öyle değildi. Bu Soma kazasından sonra maaşlar yükseldi. Tam biz “Maaşlar yükseldi, her şey daha iyi yoluna girecek” derken bu sefer servisi, yemeği kesti maden. “Bunları kendiniz karşılayacaksınız” dediler. Benim eşim çoğu zaman yemek götürmedi, hani ben taşıyamam, edemem, götürüp getiremem. Motosikletle gidip geliyordu, arabamız da yoktu. Kışın çok zor oluyordu. Hatta bir keresinde bir yağmura yakalanmış, tepeden tırnağa ıslanmış, her taraf çamur hâlde geldi. Gerisin geri geldi. Üstünü değiştirip tekrar gitti.
—Madenci eşi, 32

Görüşmecilere göre, Soma faciasının hemen ardından 28 Ekim 2014'te Ermenek'te meydana gelen ve 18 maden işçisinin hayatına mal olan maden faciasıyla, ilçede ocaklar resmi olmayan bir şekilde kapanma sürecine girdi. Ermeneklilere göre henüz Soma faciasının acısı hazmedilememişken meydana gelen Ermenek faciası, toplumsal hassasiyetlerin yüksek olduğu bir döneme denk geldi. Aynı yıl üst üste meydana gelen kazaların ardından hükümet üzerinde hissettiği baskı ile kömür rezervinin az olması, ocakların teknolojik gelişmişliklerinin düşük olması ve maden işletmelerinin kurumsallaşamamış olması gibi nedenlerle Ermenek'te madenciliği —resmi bir şekilde açıklamasa da— sonlandırmaya karar verdi; o güne kadar yapılmamış titizlikteki denetimler sonucunda ocaklar kapatıldı. Devletin kaza öncesinde denetimler konusunda gösterdiği esnekliği kazadan sonra göstermemesi madenciliğin yapılamamasında etkili oldu.

O zaman enerji bakanı buraya vardı, “Gerekiyorsa 11 madenin beşini devlet kadrosuna katacağız, buranın halkı iyileşecek” dedi. Millete bir dünya söz verildi. Üç ay sonra tüm ocakları kapattılar.
—Madenci, 33

Şu kasabamızda herhalde yedi-sekiz tane maden mühendisi yetiştirdik. Neye dayanarak? Tam burada ocak var, burada çalıştıracağız, çocuklarımıza iş buluruz diye. Devlet bunları hiç dinlemedi, geldi burada ocakların hepsini kapatıverdi.
—Esnaf, 52

Devlet patlama olunca şirketleri sıkı tuttu. Tam güvenlik istedi. “Grizu kablosu alacaksın” dedi, çok maliyetli bu kablolar. “İçeride yaşam odası açacaksın” dedi. Eskiden önüne gelen küçük-büyük yatırımcı şirket açardı... Şimdi parası olan ocak açar.
—Madenci, 49

Ermenekliler görüşmelerde Ermenek maden kazasının ayrıntılarını anlatırken kazanın belleklerinde derin yaralar açtığına vurgu yapıyor. Bununla birlikte görüşmelerde konu Soma ile başlayıp Ermenek kazasıyla hızlanan kömürün ilçe ekonomisinden çıkışına geldiğinde yas anlatsın yerini öfke alıyor.

Burası (Güneyyurt) cıvil cıvıldı, kaza olunca havaya bile ağırlık çöktü.
—Madenci eşi, 40

Yani bugün arabaya biniyorsun risk. Deprem oluyor risk, yangın oluyor risk, sel oluyor risk. Yani her şey her yerde var. Madencilikte bu biraz daha fazla... Ama sonuçta

ekmek dedim, yani madencilik bir ekmek, iş kapısıdır... Gazetecileri yığdılar buraya, duygu sömürüsü oldu. Devlet de “Ben sizinle mi uğraşacağım?” dedi, kapattı geçti.
—Madenci, 29

Amasya’daki çalıştığım ocağın da çok çok eksikleri vardı. Burada aynı nedenden ocak kapatana müfettiş oraya hiçbir şey etmiyor. Burada patron acımasız, ama devlet de acımasızlığını gösterdi. Hadi devlet olarak o zaman sen bu çocukları çalıştır ya da al bu çocukları başkasına vereyim başkası çalıştırsın...
—Madenci, 37

OCAKLARIN KAPATILMASI VE ÇIKIŞ DENEYİMİ

Görüşmelerden anlaşılıyor ki Ermenekliler ocakların hiçbir zaman tam olarak kapatılacağı düşünmedi. Ermenek maden kazasıyla başlayan dönemde kazaya müdahale edilmesi ve ardından ocakların denetlenmesi süresi boyunca Ermenekliler sabır ve umutla ocakların faaliyete geçeceği günü bekledi.

Madeni önce süresiz kapattılar. Bu dönem beş ay sürdü. Sonra madenler denetime girdi. İnsanlar “Hadi biraz bekleyelim” dediler, hani izin alınabilirse, kuruma uygun olursa çalışmaya devam eder diye umdular. Ocaklar devamlı denetlendi. Çoğu da denetimden geçemedi zaten. Üç vardiyadan bile olsa dünya kadar insan işsiz kaldı.
—Madenci eşi, 29

Kazadan dolayı kapatıldılar, uzunca bir süre zaten direk kapalı kaldılar. Ve bu arada da madenciler isyan ediyorlar. İkide bir toplantı yapıyor madenlerimiz açılın diye. Bakan buraya geldiğinde hemen koşup gidiyorlar. 500 kişi çalışıyoruz, kendi başına gelmeyeceğimi umarak, hâlâ madenler açılın duygusu içerisinde üç-dört yıl devam etti bu mücadele.
—Kanaat önderi, 67

Ermenekliler için ocakların açılma süresi uzadıkça umudun yerini endişe aldı. Madenciler ocakların aniden kapanmasıyla içeride kalan maaş ve tazminatlarını alabilmek için, aynı zamanda ilçede maden ocaklarının tekrar açılması umuduyla kamu kurum ve kuruluşlarına resmi başvurularda bulundu. Bürokratlara ve siyasi aktörlere maden

ocaklarının açılması için ziyaretler düzenlediler, eylemlerle seslerini merkezi hükümete duyurmaya çalıştılar.

Buraya gösteri yapmaya geliyorlardı, işte dilekçe vermeye geliyorlardı, kaymakama geliyorlardı ikide bir. Kaymakamla bir-iki köy gezisine gittiğimiz zaman hemen toplanırlardı, “Kaymakam Bey, madenler ne zaman açılacak?” diye.

—Kanaat önderi, 67

Valla çalışma bakanına çok yazı yazdık. Cumhurbaşkanına CİMER'den çok yazı yazdık, madenler açılınsın diye. Yürüyüş yaptık Ankara'ya gidicez diye, eylem yaptı burada insanlar, parkta nöbet tuttu.

—Madenci, 41

Bu dönem Ermenekliler için aynı zamanda sendikal temsiliyetin ya da örgütlülüğün yeniden gündeme geldiği bir dönem de oldu. Madencilerin bir bölümü yaşadıkları hak ihlallerine karşı mücadele edebilmek ve haklarını elde edebilmek için geçmiş kuşak madencilerin sendikal deneyimlerini öğrendiler. Madenciler için, sendikadan destek istemek zaten işçilerinin sendikalı olmasını istemeyen özel ocak işverenlerinin tepkisini daha da üzerilerine çekmek, işin olmadığı bir dönemde işsiz kalmak demektir. Nitekim öyle de oldu.

Benim dayım KİAŞ'tan (Kömür İşletmeleri Anonim Şirketi) emekli. Devletten. Sendikalı olduğu için tanıdıkları var. Onun üzerinden sendikadan ..... abiyi aradım. “Abi” dedim. “Böyle böyle başımızda bir sorun var. Beş aydır maaş alamıyoruz biz, ne yapmamız lazım?” Dedi ki “İşyerine gidin, gidin işyerine grev yapın, işe gidin, içeriye girmeyin, bekleyin orada, jandarmayı çağırın tutanağı tutsun, ondan sonra evinize gidin.” Biz dedik ki “Tamam artık her şey resmi olsun. Artık burnumuza geldi, bırakacağız zaten işi biz de.” Gittik jandarmayı çağırdık, tutanağı tutturduk. Dediler ki “Salı günü maaşınız yatacak. Salı gününe kadar hepiniz izinlisiniz” dediler. Pazartesi günü eve kâğıt geldi, çıkış kâğıdı. Bizi ahlaksızlıkla suçluyor ya. 29'uncu maddeden çıkış veriyor. Hırsızlık var, her şey var. Maaşı bile alamayalım diye. İşsizlik maaşı alamıyoruz. Maaş bize bir maaş yatırdı gitti. Yıllık izinler var içerde. Tazminat var dört yıllık. Biz tuttuk 18 kişi dava açtık, diğerleri dava açamadı, açmadı. “Dava açmayan olursa tekrar gelsinler, çalışacağız” dediler. Tazminatları sıfırladılar, borçlarını vermediler, tekrar işe aldılar. Şimdi biz dava açınca, işi

bırakınca bunların hepsi birbiriyle anlaşmalı maden patronlarının. Hepsi birbirini çok iyi tanır, hepsi liste gönderdi. Bu isimleri işe almayacaksın. Hepsi tanıyor artık bizi. Biz 18 kişi kaldık ortada. İş yok, güç yok. Bir de dava açmışız yeni. “Tamam” dedik “İyi çalışmıyoruz.” Ben ondan sonra zaten soğudum bu memleketten. Ondan sonra yapıştırdık gittik Soma’ya.

—Madenci, 35

2015 seçimleri dönemi herkes ağlıyor. Kazadan sonra çoğu ocak kapandı, çalışanlar tam kapasite çalışmıyor. Bir durgunluk var. Vatandaş para alamıyor. Kahvede oturuyoruz. Orada tabii şeyden bahsettik. Bu sendika olayından. “Siz” dedik “örgütlü olmanız lazım. En azından bir sendikanız olsa gelir sizin haklarınızı savunurlardı. Şimdi hiçbir şeyiniz yok, sendikal güç de olmayınca işveren tamam kapattım diyor gidiyor. Sana da git kardeşim diyor.” İçeride ücretler var, tazminat var, bazılarının sekiz aylık parası var, alamıyor. Böyle şikâyetler olunca ben bu sendikanın öneminden bahsedecektim. Oradan biri fırladı, bana öyle bir çemkirdi, “Sen” dedi “işimizden mi edeceksin?” dedi. “Zaten” dedi “biz zar zor bir iş bulmuşuz, bir de başımıza sendika mı saracaksın?”

—Kanaat önderi, 67

İşsiz kalmayla sendikalı olma arasında kalan bazı madenciler hak ihlalleriyle mücadele etmede bireysel olarak yasal yolları kullanmayı denedi fakat bu yasal yollar da işçilerin sorunlarının kamu tarafından görülmesine ve çözüme ulaştırılmasına katkı sağlamadı.

Belki beş tane altı tane CİMER’e yazdığım yazı vardır. Dört aydır maaş alamıyoruz demiyorum bak niye ayları belli olsun düşüncesiyle işte “Mart, nisan, mayıs, haziran aylarında maaşımızı alamadık” diyorum, dört ay sonra devletin adamı geliyor. O sırada patron devletten geliyorlar diye benim dilekçemdeki mart, nisan, mayıs, haziran aylarını yatırıyor ama müfettiş dört ay sonra geldiği için dilekçeden sonra olan temmuz, ağustos, eylül, ekim ayları yine içerde. Devlet bunu görmüyor. Bizim bu kadarki hâlimizi bu devlet görmedi. Ne olursa olsun. Hiç şikâyet etmesek amenna diyeceğim.

—Madenci, 42

Sonuç olarak Ermenekli madenciler kömürden plansız çıkış kararını, çıkış sırasındaki desteklerin yapılandırılmasını ve en önemlisi plansız çıkışın neden olduğu ihlalleri, örgütlü bir şekilde temsil edilemedikleri ve her türlü hak arayışı araçlarının ellerinden alındığı bir şekilde deneyimlemek zorunda kaldılar.

Ocakların kapatılmasıyla yaşanan değişimler

a. Düzenli gelirin kaybedilmesi

Ocakların kapanmasının ardından Ermeneklilerin dikkat çektikleri sıkıntılarının başında hane gelirinin kaybedilmesine paralel olarak yaşanan ekonomik sıkıntılar geliyor. Uzun süre maaş geliri elde edemedikleri bu dönemde temel gıdaya erişim, barınma ihtiyacı, suya ve enerjiye erişim (fatura yükü) gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasında sorunlar yaşadılar.

Biz senede bir kere et alıyoruz, yani onu söyleyeyim artık. Senede bir kere kurban bayramında kurban alıyoruz, eve giren et o.

—Madenci, 35

Bir şekilde evimiz kira değil, bahçemizden bir şeyler kaldırıyoruz. Kayınbabam emekli, evimizin faturalarını o ödedi. Düşünebiliyor musun ne kadar zor bir şey? Çocuklarımız o zamanlar küçüktü, bir şekilde hayatımızı geçindirdik.

—Madenci eşi, 35

Hep borç içinde yaşadık. Kimisi yeni evli, kimisi yeni ev yaptırmış. Burada herkes “Bir an önce evimi yapayım, kiralarda kalmayayım” diye düşünür. İşte yeni evini yaptırmış. Birden borç içinde kaldı herkes.

—Madenci eşi, 32

Ermenek'te gelir kaybının yol açtığı ekonomik sıkıntılar, kırılğan kesimlerce daha şiddetli deneyimleniyor. Medeni durum, yaş, yaşanan yer (kent/kır), barınma ihtiyacının nasıl çözüldüğü (kira/sahiplik), toprak sahipliği, hanenin ek gelirinin olup olmaması, bakım vermekle yükümlü olunan kişi sayısı, hanede kronik hastalık ya da engelli birey olması gibi özellikler kırılğanlığın şiddetini etkiliyor. Evli ve çocuğu olan madenci ailelerinde çocukların bakım ihtiyacı, evde bakımından sorumlu yaşlı ya da engelli bireyin bulunması, barınma ihtiyacının kira ile çözülmesi, kent yaşamının getirdiği, örneğin içme suyuna erişimin ücretli olması gibi durumlarda düzenli gelire ulaşmak yaşamsal bir hâl alıyor.

O esnada ameleliğe gidiyoruz, işte. Çapaya gidiyoruz, meyve varsa ona gidiyoruz, zeytine gidiyoruz. Bu şekilde çalışma yapıp para kazanmaya çalışıyoruz. Bekârsın,

ama ister istemez sigara içiyorsun, aileden destek geliyor. Kocaman adamsın ne-reye kadar aileden para isteyebilirsin?

—Madenci, 32

Bir yandan kayınvalidemi Ankara'ya kanser tedavisine götürüyorduk. Tüp bebek tedavisi ve üzerine bel ameliyatı, sonrasında evlat edinmek için kuruma başvurmuştuk. Paran yoksa sana nasıl çocuk versinler, denetlenmeye geliyorsun. Bunların hepsi aynı anda oldu. Hani farkındaysanız benim hâlâ bir alyansım, bir küpem, bir şeyim yok mesela, her şeyi sattık. Her şeyi satmak zorunda kaldık. Çünkü olmuyordu, yani çıkamıyordun işin içinden. Elde avuçta ne varsa sattık. Arabamız vardı, onu sattık. O ilk işsiz kaldığımız yedi ayı o arabanın parasını yiyerek geçirdik. Sonra da ne kadar ihtiyacımız varsa kredi kartlarından karşılamaya başladık.

—Madenci eşi, 32

Görüşmeciler ocakların kapandığı dönemde yaşadıkları ekonomik sıkıntılardan ailenin huzurunun olumsuz etkilendiğini belirtiyorlar. Bu dönemde geniş ailelerinden ekonomik destek aldıklarına, bu durumla duygusal olarak baş etmenin zor olduğuna vurgu yapıyorlar.

Sadece maddi açıdan zor değildi. Maddinin zorluğu bu sefer sana sinir stres olarak yansıyor. Evin içinde geçimsizlik olarak yansıyor. Niye? Alamayınca o, hani kendi kendine sıkıntı yapıyor. Ee evde o kadar kişi yaşıyor, mecbur bir şeylerin alınması gerekiyor. Tamam kayınbabam da alıyordu, ama üç öğüne sofrta konuyor o evde, hani ne kadarını o alabilir ki! İster istemez kahvaltılığydı, akşam yemeğiydi, öğlen yemeğiydi. Çok zor bir süreçti ya!

—Madenci eşi, 32

Madencilerin madencilik dışındaki uzmanlıkları/deneyimleri kriz dönemini daha rahat atlatmalarını sağlıyor. Ermenekli maden işçilerinin bir bölümü kömür sektörü dışında kendilerine gelir alanı açabilecek becerileri (inşaat sektöründe sıvacılık yapmak, kaynak makinesi kullanabilmek ya da elektrik tesisatı döşemek) olduğuna vurgu yapıyor. Bu bilgi ve beceriler ocakların kapatılmasının ardından girdikleri sıkıntılı dönemi “ara işler”de çalışarak aşmalarını sağlıyor.

Ocakta da inşaat işi ile de uğraşırım. Marangozu da, fayans, sıva. Biraz boşladığımda

buralarda fayans, siva, öteberi, çatı, hepsini yaparım ara iş olarak. Mesela bir ev tuttum, sıvasını tuttum, fayansını tuttum, çatısını tuttum. Mesela böyle geçindim ben o süre zarfında.

—Madenci, 39

Benim sanatım vardı. Ben bir şekilde ayakta kaldım. Ben mekanik olduğum için elim yatkındır öyle işlere. Arkadaşların evine su döşenecek, su döşüyordum. Ne biliyim, elektrik işi yapılacak, onları yapıyordum. Sanayide kaynakla kasa yapıyordum. Tarım işinde kullanırlar römork. Bir ara Konya'ya gittim kamyon sürmeye.

—Madenci, 37

Farklı bir açıdan bakıldığında, madencilik dışında deneyimi olmayan maden işçilerinin başka sektörlerde tutunması zorlaşıyor. Görüşme yaptığımız maden işçilerinin bir bölümü, madencilik dışındaki sektörlerde çalışmayı denediklerini, fakat tecrübesiz ve ileri yaşta oldukları için tutunmakta zorluk çektiklerini vurguluyor.

Ben sanayiye girdim, bir sene ne yapacağım, meslek öğreneceğim. Arkadaşın adı Zaffer, çapa makinesi yapıyorlar. Ben 15 gün oraya gittim, bak 35 yaşında yeni mesleğe başlayacağım. “Onu yap, bunu yap” diyor, ya belli bir şeyden sonra kafa almıyor zaten, öğrenemiyorsun. 15 gün çalışabildim, yapamadım yani o işi. Kaynağı falan da öğrenemezsin ki bu saatten sonra. Madenden daha çok kaza yapacağım zannettim.

—Madenci, 41

b. Yerel ekonomide daralma

Ermenekliler ocakların kapanmasının ardından ilçe ekonomisinin ekonomik buhran dönemine girdiğini ifade ediyor. Bu dönemde madene bağlı sektörler ya yok olma noktasına geldi ya da ekonomik güçlerini kaybettiler. İlçe ekonomisindeki daralmadan en çok etkilenen sektör ise nakliye sektörü oldu. Ocakların kapanmasıyla taşıyacak hammadde bulamayan nakliyecilerin bir bölümü başka illere göç ederken bir bölümü de kamyonlarını sattılar. Taşıma kooperatifinin üye sayısı hızla düştü. Nakliye sektörünün hızla küçülmesiyle ilçede inşaattan perakende sektörüne birçok ürünün fiyatı yükseldi.

Benim kendimin mesleği bakın muhasebecilik. O dönemde muhasebeciydim. Ben bunun en yakın şahitlerindenim yani. Maden işletmesinin kapanmasıyla bu memleketin

nasıl bir buhrana girdiği konusunda. Ermenek ciddi anlamda bir ekonomik buhrana girdi. Ekonomik girdi tamamen kısıtlandı. O dönemin parasıyla söyleyeyim 1,5 milyonlar bankalarda gezerken o artık gezmeye başladı. Sadece memur ve emeklilerin parasının döndüğü bir şehir hâline geldik.

—Yerel yönetim, 35

Bir günde 50 kamyon, 100 kamyon kömür yüklendi. Katkıyı düşünemiyor musun, ilçeye olan katkıyı. Bir günde 100 tane kamyon girişi olması çok uç geliyor. O dönem kooperatifte kayıtlı 300 kamyon vardı. Şimdi saysam üyelerimizi on kamyon çıkmaz.

—Oda ve birlik, 70

Ermenek'te bütün bizim şeylerimiz, çimentomuz, demirimiz, her şeyimiz Ermenek'e Mersin bölgesinden geliyor nakliye. Eee o zaman kömür kamyonları buradan kömür çekerlerdi. Bu kamyonlar, en azından bize mazot parası çıkınsın diyerekten bizim bu ürünlerimizi çok ucuza buraya getiriyorlardı. Şu anda bunu satan arkadaşlar, Konya'dan, Mersin'den bu ürünleri getirecek kamyon bulamıyoruz. Nakliye korkunç derecede yükseldi. Bu da vatandaşa yansıdı.

—Kanaat önderi, 52

Ermenek merkez (Ağustos 2023).
Fotoğraf: Duygu Dağ

Ermeneklilere göre ekonomik daralma nakliye sektörü dışında perakende sektörünü (elektrik ve elektronik malzemeleri, inşaat malzemeleri, tarım marketleri —tohum, gübre vb.—) ve hizmet sektörünü (lokantalar, çay ocakları vb.) etkiledi.

Veresiye de veriyorduk. Taksitle de veriyorduk. Her türlü imkânı sağlıyorduk müşterimize. Ama ne diyeyim? Ocaklar kapandıktan sonra 2000 civarında işçi işsiz kaldı. Dolayısıyla bu işçilerin kazançları Ermenek içinde dönmez oldu, bizim müşterimiz gitti. Biz de küçücük kaldık.

—Esnaf, 50

Protesto yaptılar, içeride paraları kaldı. Hem onu alamadılar hem ocakları kapandı. Esnaf da, halk da protestolara destek verdi. Neden destek verdi? Şimdi adam maden ocağında çalışırsa gelip benden gübre alacak. Yani buranın çiftçisi var. Ocak çalıştığı zaman ben dükkânımı açtığımda, adam 1500 liraya her ay bir tane gübre alıyor.

—Esnaf, 52

c. Geçici çözümler sunan destekler

Ocakların kapanmasıyla başlayan ekonomik kayıpların önüne geçmek için kamu idareleri bir dizi önlemleri hayata geçirmeye çalıştı. Ermenekliler bu önlemleri madenci ailelerinin bir bölümü için kamuda kısa süreli istihdam (İşkur-Toplum Yararına Programlar), yerel esnaf için kredi borçlarının ertelenmesi ve kredi desteği, yatırımcılar ve çiftçiler için tarım teşvik ve destekleri ve kamu-yerel yönetim işbirliğiyle geliştirilen turizm girişimleri (spor turizmi için stat inşası, doğa turizmi için bungalov tesisi inşası, yerel yönetim tarafından hayata geçirilen restoran ve tekne işletmeciliği vb.) olarak sıralıyor.

Görüşmeciler ocakların kapandığı süreçte kabinede Ermenekli bir bakan bulunmasının, kamu desteklerinin “hemşerilik hukuku” sayesinde ilçeye ulaşmasında etkili olduğunu düşünüyor. Görüşmecilere göre eğer bu temsiliyet olmasaydı kömürden çıkış süreci bölgede çok daha yıkıcı bir şekilde yaşanabilirdi. Diğer taraftan Ermeneklilere göre kömür ekonomisinden çıkışın yıkıcı etkilerini azaltmaya yönelik bu uygulamalar kalıcı çözümler yaratamadı ve krize çare de olamadı.

Ermenekliler proje ve desteklerin kalıcı çözümler yaratamamasının nedenlerini şu şekilde özetliyor:

- Destekler ve projeler uzun vadeli plan ve programlar dahilinde bölge refahını gözetken, bölgenin beklentilerini ve ihtiyaçlarını tespit eden ve bu tespitler ışığında önceliklendiren uygulamalardan değil, anlık sorunlara kısa vadeli çözüm sunacak çoğunlukla bireysel/sınırlı grupları kapsayan uygulamalardan oluştu.

Plan proje dahilinde olmadı. Devlet de işte, geldi bakanları... “Sizin maden kapansın.” Tamam kapansın. “Size biz yardım edelim, işte inek verelim.” Kimisine ikişer inek verdi, kimisine patpat verdi. Biraz para yardımı yaptılar. Onlar da ne yaptılar, yediler içtiler. Çözüm değil o. Çözüm değil. Neden çözüm değil? Verdikleri patpatlar şu anda 100 bin lira etsin, satsa onu işte üç ay geçirir, beş ay geçirir. Sonra? Elde hiçbir şey kalmaz. Zaten kalmadı da.

—Yerel yönetim, 55

Tarım İl Müdürlükleri’nden ve Orman Bakanlığı’ndan gelmişlerdi o zaman. Dediler, “Biz devlet olarak size bir katkıda bulunmak istiyoruz, yardım etmek istiyoruz. Sizi ne ihya eder?” Birisi dedi ki, “Hayvancılık yaparsanız inek alabilirsiniz, küçükbaş hayvancılık yaparsanız koyun, damızlık keçi alabilirsiniz.” Arı yapmak isteyene mesela 20 tane kovan veriyordu. “Yap, kazanç sağla.” Yani, anladın mı? “Madenlerimiz kapalı, göç etmeyin, memleketinizi terk etmeyin. Mağduriyetinizi giderelim” adına bunları sundular. Faydalanıcısı sadece kazanın olduğu ocaktaki madencilerdi. Orada mevcut kaç işçi çalışıyordu? Atıyorum yetmiş işçi. O yetmiş kişiye bu önerileri, imkânları sundular. Diğer madencilere kesinlikle sunmadılar, onların mağduriyetleri de öylece kaldı. Onlar da ne yaptılar, kimisi Konya’ya gitti, kimisi Soma’ya, kimisi Balıkesir’e, kimisi Kütahya’ya. Hayvan alana hayvan yetti mi peki? Ya bir şeyin çokluğu mu önemli devamlılığı mı önemli? İneğe adam baktı, fabrika sütü Konya’da 2 lira ise nakliye masrafı var diye bizim orada 8 kuruşa topladı. Adamın başka geliri yok, yemini alamadı. Bununla nasıl kazanç sağlasın? Ona da yetmedi zaten.

—Madenci, 32

Ben bir gece rüya görüyorum, sabah çıkıyorum “Şu yapılması gerekir” diyorum. Belediye başkanı gece bir rüya görüyor, onu yapmaya kalkıyor. Kötü niyetle değil. Sadece kişisel ve iyi niyetli çabalarla bunlar bir yere varmaz. Ben bunu bakana söyledim. “Bir plana ihtiyacımız var. Buranın anayasasını bir çıkartalım önce. Bir üniversitenin devreye girmesi lazım, bakanlığın, konuyla ilgili cumhurbaşkanı yardımcısının devreye girmesi lazım vesaire” dedim. Barajda yüzdürmek için feribot

istiyorlar, turizm için, iki feribot yaptırıyorlar. Hiç gereksiz. Buradan karşıya araba mı geçer, yani günde dört tane araba ya geçer ya geçmez. Bir değil on tane araba geçsin, feribot mu çalışır? Sonra demişler ki “Biz yanlış söylemişiz, feribota ihtiyacımız yokmuş.” Feribot başka yere gidiyor. Buraya yolcu gemisi lazım. Bir tane yolcu gemisi yaptırılıyor. Altı senedir aşağıda duruyor. Yolcu gemisi çürüyor. Çünkü fonksiyonel değil. Üsküdar-Beşiktaş yolcu vapurunu yaptırmışlar. Ee çalışacak altyapısı yok, çalışsa da zarar edecek. Doğru talepler gitmeyince, planlama yok, denetleyen yok, bakan bütçe çıkarıyor, ne kadar yardımcı olmaya çalışsa da tam sürdürülebilir, kalıcı eserler yaratılmıyor.

—Kanaat önderi, 67

- Plansız çıkış sürecinde kurulan tartışma masalarında tüm taraflar temsil edilemedi, bu durum bölgenin ve toplumun tüm kesimlerinin ihtiyaçlarının doğru tespit edilmesinin önüne geçti.

2015'te bir komisyon kuruldu. O zamanın maliye bakanı Ermenekli hemşerimizdi. O, belediye başkanını falan topladı. Neler yapılabilir komisyonu. Komisyonlarda yatırımcılar, işçiler değil de taşıyıcılar kooperatifi başkanı, esnaf odası başkanı falan, bunlar oluyordu. Ermenek'te böyle iş yapma kapasitesi olan insanlar çağırılıyordu. İyi bir düşünceydi ama herkes olmayınca düşünceler hep aynı kaldı, işlemedi. Somut bir şeye dönüşemedi.

—Kanaat önderi, 31

- Çıkış süreci ulusal bir politikanın parçası olmadığı için üretilen projelerin takibinde ve denetlenmesinde merkezi-yerel kamu idareleri ve yerel yönetim arasında yetki karmaşası ve iletişim kopukluğu yaşandı.

Sıkıntıların birçoğu yerelde kalıyor, Ankara'ya gitmiyor ya da tam tersi oluyor Ankara'da söyleneni ilçedeki memur bilmiyor, adamın işi değil.

—Kanaat önderi, 52

Bakan geldiğinde bir araya geliniyor, konuşuluyor, karara bağlanıyor ama adam Ankara'ya gittiğinde kendi işine dönecek. Oturup burayla mı uğraşacak? Birinin konuşulanları izlemesi, takip etmesi lazımdı.

—Kanaat önderi, 67

Sonuç olarak plansız çıkış döneminin destekleri kısa vadede sınırlı refah alanları yaratırken orta ve uzun vadede bölgesel ekonomik krizin, refah düzeyinin daralmasını ve en önemlisi madenciler için göçün önüne geçemedi.

d. Göç

Görüşmeciler ilçe ekonomisinin lokomotifi olarak gördükleri kömür madenciliğinde ocakların yeniden açılacağına ilişkin umutlarını yitirdiklerinde borçlarını ödeyebilmek, emekli maaşı primlerini devam ettirebilmek ve düzenli gelire erişebilmek için ilçe dışına göçün başladığına dikkat çekiyor. Ermeneklilere göre göç, önce geçinmek için tarımsal üretim olanağı olmayan Ermenek ilçe merkeziyle Güneyyurt belde merkezinde başladı, göç dalgası giderek kırsala doğru yayıldı.

Ermenek'in geleceği diyorsunuz. Ermenek geleceğini kurtarmak için dışarıya göç verdi. Daha ne diyebilirim ki? 90'lı yıllarda üretimin güzel olduğu dönemlerde Türkiye'nin her yerinden buraya geliniyordu. Kazalardan sonra Ermenekliler Türkiye'nin her yerine gitmeye başladı.

—Esnaf, 50

Nere gidersen git, Anamur'un yarısı Ermeneklidir, Antakya'nın yarısı Ermeneklidir. İzmir Ayrancılar'a giden Ermenekliler belediye başkanlığına aday olsa olur. Bütün akrabalarını taşımış oraya. Ekonomi insanların taşıyıcısıdır. Ekonomi olmayınca göç olur.

—Yatırımcı, 68

Bu dönemin nüfus istatistikleri çarpıcıdır. Özellikle kömür madeni istihdamının güçlü olduğu Ermenek köyleri incelendiğinde, köylerdeki dramatik nüfus değişimi fark edilir. Örneğin ocakların kapanmasından sonra Ardıçkaya Köyü'nde sadece bir yıllık sürede nüfus kaybı yüzde 90'ın üzerinde olmuştur.

Kömür madenciliğinin düşük kapasiteyle bile olsa devam ettiği ocakların çevresinde yer alan köylerde nüfus korunuyor ya da düşüş diğer köylere kıyasla sınırlı kalıyor.

Hâlâ işçi tutan köy nasıl kalıyor, onu da söyleyeyim. Bir insan Boyalık Köyü'nde ise (ocağın hâlâ aktif olduğu) sekiz saat ocağa gidiyor, sigortası dolsun diye çalışıyor. Ama uzak bir yerde olsaydı bu insan, örneğin Kuskan'dan, ee servis parasını cebin-

den verecek, veremiyor, gidiyor (göç ediyor).

—Yatırımcı, 59

Ermenekliler bu durumu ocaklara yakın olmanın işçi ve çalışan maliyetlerini azaltmasıyla açıklıyorlar.

Ermeneklilerin göç pratikleri:

Ermeneklilerin göç ederken ilk tercihleri, yeraltı prim günlerini devam ettirebilmek için yine başka bir yeraltı madeninde çalışmak oluyor. Burada da uzmanı oldukları kö-

2013-2014 arasında Ermenek köy nüfuslarının değişimi

Köyler	2011	2012	2013	2014	2022	2013-2014 arasında nüfus değişim oranı (%)
Kazancı - Ardıçkaya	1325	1290	1277	85	70	93,34
Merkez - Görmeli	703	708	694	132	110	80,98
Merkez - Katranlı	913	875	873	261	211	70,10
Merkez - Balkusan	218	197	204	73	62	64,22
Merkez - Tepebaşı	491	489	460	156	156	66,09
Merkez - Yalındal	405	380	379	217	140	42,74
Merkez - Aşağıcağlar	1063	1064	1056	614	454	41,86
Merkez - Gökçeseki	343	321	305	198	150	35,08
Merkez - Ağaççatı	92	93	83	37	43	55,42
Merkez - Boyalık	402	384	387	316	221	18,35
Merkez - Kayaönü	222	216	207	196	170	5,31
Merkez - Yukarıcağlar	758	740	724	708	605	2,21
Merkez - Elmayurdu	645	621	620	667	544	-7,58
Merkez - Pamuklu	290	268	267	456	374	-70,79
Merkez - Pınarönü	198	190	194	358	322	-84,54
Merkez - Yerbağ	203	208	224	378	365	-68,75

mür madenlerine yöneliyorlar. Ermenekliler çalışmak için gitmek istedikleri madenlerde iş olanağını taşeronlar, memleketlilik, iş arkadaşlığı gibi yapılar üzerine kurulan ilişki ağları sayesinde buluyorlar. Çalışma bölgelerini seçerken Ermenekli bir maden yatırımcısına ait olması, daha önce başka Ermenekliler tarafından göç için tercih edilmesi, madenin işçi sağlığı ve iş güvenliğine verdiği önem, ödemelerinin düzenli yapılması gibi kriterleri göz önünde bulunduruyorlar.

Birbirimize vesile olduk. Buraya daha önce gelmişmiş birileri. Çanakkale, ama buranın patronu da Ermenekli, mühendisi de bizim köylü, çavuş da bizim köylü, işçi de bizim köylü. Kendi şeyimiz. Ermenek'ten çıkma, gelme hepsi. Hatta Ermenekli bile demeyeyim, Arduçkayalı. Bizim köy komple burada. Öyle olunca hep beraber geldik.
—Madenci, 41

Hiçbir iş yok memlekette. Sanayiye gittim, kriz oldu o dönem sanayide de. O zaman işler durdu. Arkasından, arkadaş vardı Amasya'da, beni çağırdı. Hemen bana bir dosya hazırladık. İş görüşmesine gidecek param yoktu bak. Buradan bir arkadaş arabasını verdi. Benzin koyduk gittik. Görüştük, aldılar işte. Arkadaşlarım olduğu için çok da rahat çalıştım.
—Madenci, 37

Ermenekliler göç ettikleri illerdeki madenlerin kurumsallığına dikkat çekiyor. Maaşlarını düzenli aldıklarının, ek mesai ücreti alabildiklerinin, yasaya uygun olarak sınırlandırılmış mesai saatlerinde çalıştırıldıklarının altını çiziyorlar. Bu haklara erişebilmiş olmayı büyük maden işletmelerinin bünyesinde ve büyük kentlere yakın bölgelerde çalışmaya bağlıyorlar.

Patron Ermenekli, ama Çan'da Ermenek'teki gibi davranamaz. Burada maaş vermezse işçi bulamaz. Şu an iki asgari ücret veriyor. Mesela 15 lira verse ben valizimi toplar giderim. Burada Allah'a şükür günü gününe yatıyor. Maaş konusunda sağlam yani.
—Madenci, 35

Her ay maaş alıyorduk. İnsanın hani istediğini, istediği zamanda alabilmesi kadar güzel bir şey var mı ya? Orada (Amasya) bir yıl çalışmayla tekrar araba aldık, borçlarımızı ödedik.
—Madenci eşi, 32

Eğer maden işçileri kendilerine kömür madenciliğinde iş imkânı bulamıyorlarsa kömür dışı cevherlerin çıkarıldığı yeraltı madenlerinde çalışmayı tercih ediyorlar.

Taşeronla yeraltı madenlerini gezdik. Balıkesir Kalkın'daki kurşun madenine gittim. Kurşun kömür gibi değil, ağır, kürekleme o kadar kolay değil yani. Onlar bana kurşun madenciliğini öğretti, ben onlara kömür madeninde öğrendiğim dinamitli patlatmayı.
—Madenci, 33

Ermenekli maden işçilerinin maden sektöründen sonra tercih ettiği bir başka işkolu tünel inşasıdır. Madenden ayrılan işçilerin bir bölümü Türkiye'nin farklı bölgelerinde büyük yatırım projelerinin tünel işlerinde yer aldı.

Kömür madenciliğinden soğudum bir kere. Soğuduktan sonra da içim el vermedi. Kurşun madeninden Artvin'e, Yusufeli Barajı'nın tünellerinde çalışmaya geçtim. Şirkete girdim personel olarak. Saat 12'yi 35 geçe maaş hesaba yatarı. Tam izin gününde bile maaş yatarı. Bir günde dolar 3,5 liradan 7 liraya çıkınca şirket şantiyeyi kapattı, bize çıkış verdiler. Sekiz ay anama babama direndim başka işe girmek için. "Seni çağıracağız" dediler, beni çağırırsınlar diye bekledim.
—Madenci, 33

Ermenekliler göç nedeniyle ailelerinin parçalandığını ifade ediyor.

Burada hiç kimsemiz kalmadı biliyor musun? Hiç kimsem. Kardeşlerim, arkadaşlarım, eşim bizi bırakıp borçlarımızı ödemek için Yozgat'a, Sorgun'a gitti. O dönem ayrı kaldık. Evin her türlü her şeyi sende. Hepten yalnızsun. Orayı hiç beğenmemiş, sonra Nevşehir'e gitti, orayı beğenince gelip bizi aldı buradan.
—Madenci eşi, 32

Ermenekliler göç ettikleri illerde kira yükü başta olmak üzere ekonomik güçlükler çektiklerine dikkat çekiyor. Göç bölgelerinin kıyı çeperlerine tutunabildiklerine vurgu yapıyorlar.

Ben kendim mesela normalde kira zammına kendim karar verseydim, bin lira yapardım, 800'dü mesela, benimkini ev sahibi 1,5-2'ye çıkardı. Ama ses etmiyorum, çünkü merkezde evler 4-5'ten aşağı değil. Buranın kıyısında köşesinde oturuyoruz da o

yüzden geçiniyoruz, çarşı merkezde otursan geçinemezsin.

—Madenci, 35

Hani suya bile para veriyoruz, zaten beş bin lira kira veriyorum, kiram nolcak, çocuğuma ekstradan masraf ne olacak, hep bunun derdindesin.

—Madenci eşi, 29

Göç süreciyle ilgili kadınların ve erkeklerin ortaklaştığı noktalar olduğu gibi farklılıkları noktalar da var. Erkekler göç ettikleri illerde geçimin zorluğuna işaret ediyor, Ermenek'e dönme isteğini daha çok vurguluyorlar. Kadınlar ise kentte çocuklar için eğitim, sosyal belediyecilik gibi sosyal hizmetlerden daha fazla yararlanma imkânı bulabilmekten memnunlar.

Giderken hep ağlayarak gittik, ama hani emekliliğimizi hak etmeseydik, orada kalsaydık kalırdım ben. Nevşehir'i sevdim. Çocukları yürüyerek okula götürüyordum. Burada da eğitim iyi, ama taşımali eğitim. Mesela orada öğretmenlerimiz iyiydi. Çocuğum bazen okulda kalması gerekiyor, nereye bırakayım? "Eve gel" diyorum. Orada öyle değildi. Okulda her türlü imkân vardı. Yani biz evlenince balayı yapmamıştık, erkekler böyle demez de, Nevşehir bana balayı gibi oldu.

—Madenci eşi, Nevşehir, 41

Hastane hemen yanımızdaydı, bir şey olduğunda hastaneye hemen gitmek çok kolaydı. Akşamları çayın etrafında yürümek...

—Madenci eşi, Amasya, 32

Bazen keşke diyorum biz de gitseydik. Görümcemler Soma'ya gitti. "Çocuklarımı daha iyi gezdirebiliyorum" diyor, sosyal imkânları var, belediyelerin İngilizce kursları var. Burada Güneyyurt'ta olsa, mesela ben çocuğum için çok isterim İngilizce öğrensin. Gerçi hep diyorlar "kira büyük dert, suya bile para veriyorsun, hep ay sonu nasıl gelecek onu düşünüyorsun".

—Madenci eşi, 29

Önceden Çanakkale'ye giderdik mesela, kordonda gezerdik, şehitliğe giderdik, alışverişe. Şimdi Çan'dan bir çıkış beş yevmiye, hiçbir yere gidemiyorsun. Ama eşim mutlu, niye mutlu olmasın? Köyde olsa bağ bahçeye gidecekler, mala bakacaklar. Ona sorar-

san bura daha rahat, burada çok mutlu. Ama bize sorarsan rahat değil.

—Madenci, 41

Kadınlar her ne kadar kent hizmetlerine erişmekten memnuniyet duyduklarını vurgulasalar da, göç nedeniyle dayanışma/sosyal ağlarını kaybetmekten, ailelerinin parçalanmış olmasından mustarıpler.

Uzun süreli kalmayı hiç düşünmedik. Primimiz dolduktan sonra buralardan da bir yer açılırsa geliriz, hep o kafadanız. Hani ikimiz de yapamıyoruz gurbette. Aileler burada olduğu için. İkimiz de çok zorlandık, ama hep birbirimize destek olmaya çalıştık.

—Madenci eşi, 32

Kadınlara göre göç, göç edeni gittiği yerde, kalanı da kaldığı yerde yalnızlığa sürüklüyor. Kadının üzerindeki toplumsal baskıyı şiddetlendiriyor.

Mesela, yalnız bir yere gidemiyorsun. Arkadaşlarımız var. Kendi annem, kayınvalidem, hepimiz yakınız birbirimize, mesela yalnız göndermek istemiyorlar. Eşin başında olmayınca herkes birden karışıyor. Yani yalnız başına bir şey olamıyorsun. O yokken mesela hiç uyumadım ben, ne gece geçerd, ne gündüz geçerd.

—Madenci eşi, 35

Çok zor alıştım ya. Yukarıda Allah var. Çağırırsınlar hiç hayır demezdim, hemen giderdim. Bütün gün yalnızsın, öyle değil mi?

—Madenci eşi, 35

Göç edilen bölgeye uyum sorunları yaşanabiliyor, gidilen bölgelerdeki toplumsal gruplar arasında gerilim riski doğabiliyor. Ermenekliler göç ettikleri bölgede genellikle uyum ve kabul sıkıntısı yaşamadıklarına vurgu yapıyor. Bununla birlikte bazı görüşmelerde göç edilen bölgede yerel topluluklar arasında gerilimlere işaret edildi.

Denizli insanları dışarıdan gelene farklı bakıyor. O yüzden dışarı çıkmazdım ben. Şantiyeden çıkmıyordum. “Nasıl olsa primimi doldurup gideceğim” diyordum.

—Madenci, 50

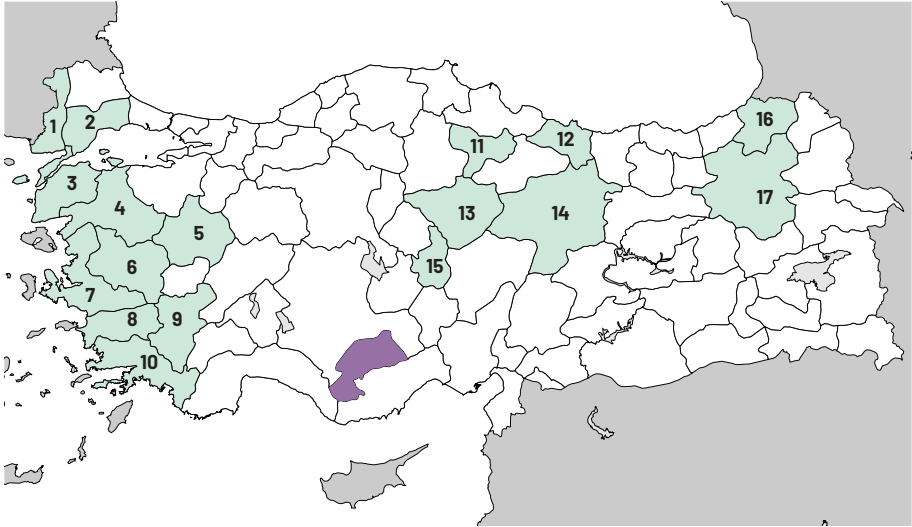
Bizim Ermeneklilerin birinin bir kız davası olmuş, oranın köylüleri ile atışma-takışma

olmuş. Patron ocağa geldi, “Ermenekli” dedi “ben sizi göndereyim”. Ya adamın yaptığı bizi ne ilgilendirir? Adam dedi “Yok. Biliyorsunuz sıkıntılı insanlar. Ben sizi göndereyim”. Oradan da öyle olduk işte.

—Madenci, 32

Ermeneklilerin söylemlerinden yola çıkarak göç rotası şu şekilde çizilebilir: Ermenekliler kömür madenciliği için ağırlıklı Manisa, Soma; Çanakkale, Çan; Amasya, Suluova; İzmir, Kınık; Muğla, Yatağan; Balıkesir; Edirne, Uzunköprü; Kütahya, Tavşanlı; Tekirdağ; Ordu; Denizli; Sivas; Erzurum; Artvin; Aydın, Söke; Yozgat, Sorgun ve Nevşehir’i tercih etti. Az da olsa kömür madenciliği dışındaki sektörlere kayanlar da oldu. Ermenekliler turizm sektörü için Antalya, Antakya ve Mersin’e; organize sanayi bölgesi için Konya’ya, bisküvi fabrikalarında çalışmak için Karaman’a göç edildiğini ifade ediyorlar.

Göç edilen iller

Ermenek’te kömür ocaklarının kapanmasının ardından kömür madencilerinin ve ailelerinin göç ettiği diğer kömür coğrafyaları. Batıdan doğuya: 1. Edirne, 2. Tekirdağ, 3. Çanakkale, 4. Balıkesir, 5. Kütahya, 6. Manisa, 7. İzmir, 8. Aydın, 9. Denizli, 10. Muğla, 11. Amasya, 12. Ordu, 13. Yozgat, 14. Sivas, 15. Nevşehir, 16. Artvin, 17. Erzurum

e. Yerel yatırımcıların dış pazarlara kayması

Küçük yerel yatırımcılar maden ocaklarının kapanmasıyla yeni işkolları arayışına girdiklerini ifade ediyorlar. Bu dönemde yatırımcıların bir bölümü kömür alanında faaliyet

göstermeye devam etmeye çalışırken bir bölümü de farklı sektörlerde üretim yapmanın yollarını aradı.

O dönemde Türkiye genelinde bir ocak aradık, tekrar bu işi devam ettirelim diye, çünkü ortakların biri bilgisayar mühendisi, biri makine mühendisiydi. Ama iyi anlaşılıyorduk. Yani on yıl beraber çalıştık. Bir sıkıntımız yoktu. Edirne tarafına baktık. Kafamıza yatmadı. Erzurum Oltu'da bir ocağa baktık. Onda da kömür iyi değildi. Bir altı-yedi ay çalıştık. Orada kömürün kalitesinden hep şikâyet gelince bıraktık. Hâl böyle olunca, para da azalmaya başlayınca, akrabalarından birinin arkadaşı "Afrika'nın geleceği var" demişti. Yatırımcı o da. Afrika'da gıda sektörü, bisküvi falan işi yaparsanız önünüz açık. "Biz yardımcı olalım" dedi bana, "yaparsanız ortak olalım". Dedim "tamam giderim ben Senegal'e". Analiz ederim yani orada hangi ürünler gidecek? Kaç paraya gidiyor? Ne yapılacak?.. Gittik, analiz ettik, başladık. İki-üç ayda da oranın aranan firması olduk. Tam oturttuk, para kazanacağız derken işte pandemi oldu, Türkiye'de ürünlerin maliyeti arttı, kapattık geldik.

—Yatırımcı, 43

Ben Endonezya'ya gittim o dönemde, kömür için düşünün bak. İthale biz de gireceğiz o zaman. Türkiye'de işletme bitti de Endonezya'da derdin mi var? Ama bizim grupla gittik, 15 gün falan kaldım orada. Ben kendimi zor attım Türkiye'ye. Dedim "Siz ne yaparsanız yapın, ben yokum bu işte".

—Yatırımcı, 59

BÖLÜM 4

Çözüm Arayışı: **Ermenek'in ve Madenciliğin Geleceği**

KÖMÜR

Genel olarak Ermenekliler kömürün ilçedeki geleceği hakkında umutsuz ve yılgın, fakat ocakların tekrar açılması konusunda istekli. Görüşmeciler Ermenek'in geleceği üzerine yaptıkları yorumlarda kır ve kenti belirgin bir şekilde ayırıyorlar. Kentli pratiklerin hâkim olduğu, büyük bölümünün eğitim ve iş imkânları için göç ettiği, kömür sektörüne doğrudan temasın daha sınırlı olduğu Ermenek ilçe merkezinde geleceği kömürde görme eğilimi daha düşük.

İlçe merkezine bağlı beldelere doğru gidildikçe kömürün yerel ekonomideki yeri ve önemi ağırlık kazanıyor. Kömür madenciliğinin en yoğun yapıldığı belde olan Güneyyurt'ta, kömürün yerel ekonomiye yeniden kazandırılmasına dair beklenti sadece madenciler ve madenci aileleri arasında değil, beldenin diğer aktörleri arasında da yüksek. Fakat bu beklentiye taşıyanlar, maden çalışanlarının büyük bölümünün göç etmeleri, gittikleri şehirlerde düzen kurmaları ve işletilebilir kömür rezervinin düşük olması gibi nedenlerle kömürün geleceğinden umutlu değil. Bu noktada Ermenekliler madencilığe devam edebilmek için yörede bulunan diğer maden türlerinin işletmeye geçirilmesini öneriyor.

Bize en iyi katkı yapabilecek belki diğer madenler olabilir. Madenin istihdamı çok güzel. Mesela turizm. Turizm gelse burada belli kesime hitap eder. Ama maden köydeki gariban amcadan ayakkabı boyacısına kadar her kesime dağıtım yapan bir yer. Maden işçisi, petrolü, sanayicisi, lastikçisi, bakkalı, manavı, beyaz eşya, aklına ne gelirse artık, madenden faydalanır.

—Oda ve birlik, 57

Görüşmeciler kömüre bir alternatif göstermekte zorlansalar da maaşlı, emeklilik hakkı tanımlı, mesai saatlerinin sınırları çizilmiş endüstriyel üretim kollarını işaret ediyor. Sıklıkla “fabrika” vurgusu yapıyorlar, fakat ilçenin ulaşım sorunları nedeniyle tam kapasiteyle yüksek istihdam sağlayacak endüstriyel sanayi kollarının gelişebileceğini düşünmüyorlar. Bu sebeple Ermenek'in bir miktar göç vermesini anlaşılabilir buluyorlar.

Bana göre Ermenek'te kömür bitmiştir ya, erimiş ve ölmüştür. Bize burada bir sivil toplum buluşması yaptılar kazadan sonra, bakan da geldi. O zaman da dedim “Maden ocakları açmayacaksınız, buradaki insan fabrika ister, en az bin kişilik bir

fabrika açılınsın, bir çimento fabrikası açılınsın". Bakan bana "Hayalci olmayalım" dedi, "Buranın ulaşımı kolay değil, nakliye masraflıyla kimse uğraşmaz, astarı yüzünden pahalı olur."

—Kanaat önderi, 52

Ermenek geleceğini kurtarmak için dışarı göç verdi. Keşke olmasaydı, ama böyle oldu. Anladın mı? Her yerde her şey olmaz. Burada fabrika olmaz. Hammaddeyi getirmek maliyet, ürünü yaptın satmak için götürmek maliyet. Ülkenin tarımı Konyalı çiftçiyi doyurmuyor, dönüm dönüm toprağı varken.

—Esnaf, 50

Gençleri sanayi sektörü olmadan tutamazsın. Fabrika gibi bir şey olacak da insanlar dışarıya gitmesin. O da zor iş. Dışarıdan hammaddesini getireceksin, burada yapacaksın, işleyeceksin, ondan sonra aynı yoldan geri götüreceksin, falan filan... Çok zor yani, onun için kimse bu tür yerlere öyle bir şey açmıyor işte. Biri meyve kurutma fabrikası açtı. Orada da kurtarmıyor çalışan insan sayısı.

—Madenci, 74

TARIM

Ermenekli madenciler her ne kadar kuşaklara yayılan madencilik mesleğinin bir parçası olsalar da tarımsal üretimden de ayrılmamışlardır. Bu yaşamda madencinin günlük yaşamı maden ocağı ve bahçe ve/veya hayvanları arasında bölünür. Dolayısıyla adil geçiş tartışmalarında kömürden çıkış ile birlikte madenciler için istihdam politikalarında sıklıkla işaret edilen tarımsal üretim Ermenekliler için yeni bir sektöre geçiş deneyimini değil halihazırda var oldukları bir sektörü ifade ediyor.

Ermenekliler ücretli ve mesai saatleri ile sınırlanmış madencilik dışındaki hemen hemen her işi görüşmelerde "ara iş" olarak ifade ettiler. Tarım da Ermeneklilerin "ara iş" olarak işaret ettikleri sektörlerden biri oldu. Ermeneklilere göre tarım düzenli gelir alanı olmayan, fakat madencilikle birlikte yapıldığında kişiler için birikim yapma imkânı verebilecek bir sektördür.

Ermenekliler ve özelde Ermenekli madencilere göre büyük pazar alanlarına uzak, kısıtlı

tarım alanına ve sulama altyapısına sahip Ermenek'te tarımsal üretim yörenin bölgesel özellikleri nedeniyle kârlı bir sektör değildir. Üstelik bu sektör ulusal tarım politikalarının bir yansıması olan yüksek girdi maliyeti, istikrarsız fiyat politikaları ve aracı komisyonları ile daha da kârsız hâle geliyor.

Burada tarıma ara iş deriz biz. Tarım madenciliğin yanında yapılır. Ana iş değil yani, ara iştir. Para kazanılmaz. Bak madenden geldiler, gündeliğe gittiler, elma budamaya, kiraz toplamaya.

—Madenci eşi, 41

Belki kirazın da 20-25 yıllık bir mazisi vardır. Elmanın daha eski. Bir kooperatif kuruluşunun pazarlaması yapamadığı için tüccar geliyordu Ermenek'e, ne kadar ucuz alabiliyorlarsa, kendi memleketleri ama üreticiyi düşünmeden kendi ceplerini düşünerek hareket ediyor. İnsanlar meyvecilikten doğru düzgün para kazanamadılar.

—Esnaf, 39

O hani baraj geldikten, kanal geldikten sonra, su geldikten sonra dikilen ağaçlar var ya, meyve ağaçları. Hepsi madencilerin sayesinde. Bir çiftçi cebinden para verip ağaç dikmemiştir. Adam ocakta çalışmış, artırdığı parayla bahçecilik yapmış. Yıl sonunda sattığı ürünü de kâr zannetmiş. Kâr değil kumbara yapmış. Bir nevi para biriktirmiş. Şu anda “Ben bu üründen para kazanacağım” deyip yeni ağaç dikenlerin sayısı çok az. Çünkü imkânı yok. Tarım sana yeni ürün diktirmez.

—Esnaf, 52

Tüm bu dezavantajlara rağmen tarımın devlet tarafından teşvik edilir, “bilinçli” olarak yapılır ve yeterli kooperatifleşme sağlanırsa kömüre alternatif olmasa da daha tercih edilebilir bir sektör hâline gelebileceğini ifade edenler de oldu.

Tarım kazandıran bir şey ama bilinçli tarım kazandıran bir şey. Biz gelen müşterilerimize de onu söylüyoruz. Yani şimdi bir meyve dikilirken örnek veriyorum toprağın özellikleri, tarlanın bulunduğu bölgenin özellikleri dikkate alınarak dikilmesi lazım.

—Esnaf, 50

Biz kooperatifleşmeyi sağlayamadık. Şimdi kooperatifleşmeye çalışıyoruz. Geçen kooperatifler niçin battı Türkiye genelinde? Çünkü Türkiye genelinde bazı kooperatifler

başarılı olamamışlar. Nasıl başarılı olur, nasıl başarılı olamaz diye gezi düzenledik. Üç tane kurucu üyemiz ile beraber İzmir'e gittik. Isparta'ya gittik. Aydın'a gittik. Buraldaki kalkınan kooperatifleri internette araştırdık nasıl kalkınmışlar? Mesela Tire Süt Kooperatifi'ne gittik. Adamın üç bin çalışan personeli varmış. Ama adamlar öyle anlatıyorlar ki sinevizyonda seyrettiriyorlar. Bütün film çekmiş nerden nereye geldiklerini. Yani imreniyorsun adamların anlattıklarına. Yani başarısız olmaları imkânsız. Ama sattıkları, ürettikleri ürüne hep devlet destek vermiş. Demiş ki İzmir'deki bütün okullara, atıyorum "On ton süt mü topluyorsun, üç tonunu ben alayım günlük" demiş. Kooperatifin sütünün üç tonunu belediye almış. Okul çocuklarına, süt içemeyenlere süt içirmiş, sütünü satamayanın sütünü satıp vermiş.

—Esnaf, 52

TURİZM

Ermenekliler, özellikle ilçe merkezinde ikamet eden gençler, ilçenin geleceğinde turizmin rolünün olacağını düşünüyorlar. Fakat turizm sektörünün sezonla sınırlı ve istihdam alanının dar olacağına dikkat çekiyorlar. Ermeneklilere göre turizm için altyapı eksikliğinin giderilmesi gerekiyor.

Bir makroturizm planının yapılması gerekir. Ermenek'te bütün uygarlıkların kalıntısı var. Çok fazla kazı yapılacak yer var. Makro düzeyde ya da özellikli bir düzeyde devletin plan yapması lazım, turizme kazandırması lazım. Onun adımlarının planlanması gerekiyor. Şu anda siz de onu görüyorsunuz, kimse evde yatmıyor. Herkes geziyor. Arabayla geziyor, çadırla geziyor, kendi imkânları ile geziyor. Ermenek'in şimdi altında bir göl var, turkuaz göl diye bir göl. Çok değişik bir göl, onun içine kanyon sokuluyor. Gelen insanların en az üç-beş gün vakit geçirme yapısı oluştu. Şu anda Silifke'deki Ruslar var, bu nükleer santrali yapan, onlar haftasonları Ermenek'te. Hem yayla hem turizm var.

—Yatırımcı, 68

Ermenek'in bir fabrikası yoksa, Ermenek'i turizmin kaldırması lazım. Turizmin Ermenek'i kaldıracağına ben inanıyorum. Ermenek'te çok ayak basmamış güzelim yerlerimiz var bizim. Turistlere cazibe merkezi olacak yerlerimiz var. Orada bizi anca Alanya karşılar, ama Karaman'a değil Alanya'ya bağlı olmamız lazım.

—Kanaat önderi, 52

BÖLÜM 5

Sonuç:
Ermenek'ten
Adil Geçiş İçin
Dersler

Bu araştırma, yaşamın kömür ekonomisi üzerine kurulmuş olduğu Ermenek'te kömür ekonomisinden plansız çıkışın sosyo-ekonomik ve toplumsal etkilerini Ermeneklilerin deneyimleri ve değerlendirmeleri ile ortaya koyuyor.

Ermenek deneyimi kömür coğrafyalarında kömürden çıkışın adil, kapsayıcı, katılımcı ve planlı bir şekilde yürütülmesine katkı sağlayacak önemli dersler barındırıyor. Kömür ekonomisinden plansız çıkıştan alınabilecek dersleri şu şekilde özetlemek mümkündür:

1. Kömür toplumsal hafızada nostaljiyle karışık güçlü pozitif bir anlatı ile yer alıyor. Madencilğe olan bağlılık güçlenirken, tarafların meselelere tarafsız bir bakış açısı sunması zorlaşıyor, adil geçişi konuşmak güçleşiyor. Bu durum adil geçiş sürecinde kapsayıcı bir tartışma masasının kurulmasını tehlikeye atıyor.

2. Kömür bölgedeki her noktayı çevresel olarak aynı şekilde etkilemiyor. Özellikle termik santral gibi önemli kirleticilerin olmadığı ya da büyük toprak ve orman kayıplarının yerüstü madenciliğine kıyasla “görece” az olduğu yeraltı madenciliğinde kömürün olumsuz çevresel etkilerini yerelde gözlemlemek güçleşiyor. Bu durum kömür-iklim değişikliği arasında ilişki kurmayı zorlaştırıyor. Dahası kömürden çıkış, adil geçiş gibi kavramlar ancak kamu idareleri, merkezi oda ve birliklerle ulusal düzeyde iletişim ve etkileşim hâlinde olan temsilcilerin temas edebildiği konular olarak yer alıyor. Kömürden plansız çıkış, çıkış sürecini bilimsel temeller üzerine inşa etme fırsatını toplulukların elinden alıyor.

3. Merkezi otoritelerle temas hâlinde olan yatırımcılar çıkış süreci hakkında doğru bilgiye erken erişme gücüne sahip. Yatırımcılar, çıkış sürecinin neden olabileceği hasarlardan kendilerini yatırım alanlarını çeşitlendirerek, konum ya da sektör değişikliğine giderek koruyabilirken, kömür sektörü çalışanları ve küçük işletme grupları çıkışa hazırlıksız yakalanıyor, çıkışın olumsuz etkilerini daha şiddetli hissediyorlar.

4. Bizzat kömürden çıkış kararını veren kamu, çıkış sürecini kaderine terk ettiğinde madenciler için hak ihlalleri şiddetleniyor. Adil geçiş süreci merkezi yönetimden yerel bürokrasiye kamunun uygulayıcı, düzenleyici ve denetleyici rolüne toplumu ve sektörleri ilgilendiren her alanda ihtiyaç duyuluyor.

5. Özel sektör madencilikinin yapıldığı işletmelerde ve/ya da yörelerde ihlaller karşısında sendikal örgütlenme haklarının ellerinden alındığı, güçsüzleşen, sessizleşen, kendi sözünü söylemekten çekinmek zorunda bırakılan madenciler çıkış sürecinde temsil edilemiyor, yasal haklarını örgütlü bir şekilde arayamıyor. Kömürden çıkışın ve adil geçişin temel aktörü olan madenciler için örgütlenme ve temsil edilme alanlarının güçlendirilmesi en önemli başlıklardan birisi oluyor.

6. Topluluğun/madenci ailelerin eğitim seviyesi, mesleki niteliği, bakım verme yükü, sağlık ihtiyaçları gibi sosyal değişkenler başta madenciler olmak üzere kömür sektörü çalışanlarında plansız çıkışın yıkıcı etkisini artırıyor. Kömürden çıkışta topluluğun bu çok çeşitli hâlleri ve ihtiyaçları sosyal politikalarla görmeyi bekliyor.

7. Plansız çıkış sürecinden etkilenen kadınların, çocukların ve ihtiyaç sahibi bireylerin temsiliyeti ve ihtiyaçları gözardı ediliyor. Kadının bakım emeği yükü artarken, çıkışın aileye getirdiği sosyo-ekonomik yük aile içi gerilimi artırıyor.

8. Kömürden plansız çıkışın kadının toplumsal yükünü artırdığı gerçeği ile birlikte ağırlıkla erkeklerin etkin olduğu bir sektör olan kömürün gücü zayıfladığında kadınların kayıtlı ekonomiye katılmasını hızlandırıyor. Bu süreç kadının ucuz emek gücü olarak görülme ya da toplumsal rolleri yeniden üretme riskini her zaman içinde barındırıyor.

9. Çıkış, ihtiyaçların doğru belirlenmesi için tüm tarafları bir araya getiren temsil masalarına, kısa-orta ve uzun vadeli planlamalara, merkezi ve yerel otoriteler arasında sorumluluk paylaşımına, iletişim ve denetim mekanizmalarının kurulmasına ihtiyaç duyuyor. Aksi hâlde plansız çıkışta, anlık, tekil çözümler kısa vadede sorunların çözümüne katkı sağlıyor gibi görünse de orta ve uzun vadede plansız çıkışın neden olduğu toplumsal ve ekonomik krizleri derinleştiriyor. Çıkış başta maden sektörü olmakla birlikte kömür ekonomisinin altında şekillenmiş tüm sektörleri derinden etkiliyor. Nakliye sektöründen, perakende sektörüne ve tarıma kadar her ekonomik alan adil geçişe ihtiyaç duyuyor.

10. Plansız çıkışta diğer ekonomik sektörlerin (tarım, turizm, sanayi vb.) zayıf olması yaşam alanına tutunmayı zorlaştırıyor. Bununla birlikte adil geçiş tartışmalarında tarım ve turizm sektörünün kömürün alternatifi olarak sunulmasının bazı bölgelerde toplumsal karşılığının umulan düzeyde olmadığı görülüyor. Kömür madenciliği, kırsalda yapılırsa dahi, endüstriyel sektörlerle, kentli yaşam algısıyla ve kültürel normlarla şekillenmiş kültürel aile yapısının ideal iş beklentileriyle örtüşüyor. Bu temel şartları sağlamayan sektörlerle (tarım, turizm vb.) yönelik pozitif algı düşük. Buna rağmen çözüm tek sektörel yapıda da görülmüyor.

11. Çıkışın neden olduğu toplumsal şok atlatıldıktan sonra ilk eğilim göç oluyor. Adil geçiş planlı da olsa göç ve göç yönetiminin kabulünü beraberinde getiriyor.

a. Göç ekonomik refahı daraltıyor. Aile bağları başta olmak üzere toplumsal bağların, dayanışma ağlarının parçalanmasına neden oluyor. Aile, özellikle kadınlar, yalnızlaşıyor. Göç edilen bölgeye uyum sorunları yaşanabiliyor, gidilen bölgelerdeki toplumsal gruplar arasında gerilim riski doğuruyor.

b. Göç yerel ekonominin yeniden inşa edilmesi için ihtiyaç duyulan nitelikli insan gücünün kaybedilmesine neden oluyor. Yerel ekonominin yeniden inşasını zorlaştırıyor. Kömürden çıkan bölgeleri ıssızlaştırıyor.

12. Kömür bölgesi ekonomik gücünü kaybettiğinde bürokratik ve siyasi gücünü de kaybediyor. Kömürden çıkış kömür sektörünü ve çalışanlarını etkilediği kadar kentin politik gücünü de etkiliyor. Kente merkezden yatırım çekebilmek güçleşiyor, kömürden çıkışa direnç kömür ekonomisi içinde olmayan geniş toplumsal kesimlerde de kaygı uyandırıyor.

Sonuç olarak, Ermenek'in kömür ekonomisinden plansız çıkışından bu yana on yıl geçti. Ermenekliler plansız çıkışın getirdiği ekonomik, kültürel ve toplumsal yük ile hâlâ mücadele ediyor. Türkiye'nin enflasyonist ekonomi ortamında Ermenek her ne kadar kömürden çıkış nedeniyle dikkat çekici oranlarda göç vermiş olsa da Ermenekliler için göç edilen illerde tutunmak zor, üstelik hâlâ önemli oranda madenci ailesi de göç yoluna çıkamadı. Tüm zorluklarıyla birlikte Ermenekliler için hâlâ yeni bir yaşamın inşası ve adil geçiş mümkün.

Adil geçiş için fırsatlar, engeller ve ihtiyaçlar

FIRSATLAR
Mevcut işçi haklarının korunduğu yasal zemin üzerinde inşa edilen adil geçişe açık bir kapı var – Aileler ve gençler maden sektörüne karşı mesafeli – Madencilik mesleğine aidiyet kırılğan – Ülke ekonomisinin seyri madencilėi cazip kıldığı kadar düşen alım gücüyle madencilėiğin itibarını olumsuz da etkiliyor – İyi örnekler/anlatıların maden işçileri ağlarıyla geniş alanlara duyurulma imkânı var
ENGELLER
Plansız ıkış travmasına bağlı olarak kamuya güvensizlik var – Genç ve nitelikli nüfus ile yerel sermayenin göç etmiş olması, yerel ekonomiyi yeniden hareketlendirme imkânını azaltıyor
İHTİYAÇLAR
Yerelden şekillendirilen, sektörel çeşitliliği kapsayacak bir adil geçiş planı – Kapsayıcı müzakere ortamı – şeffaf bütçe yönetimi – Geri dönüşe teşvik – Sendikalara ek olarak geliştirilebilecek işçi temsiliyet yapıları – Kırılğan gruplara özel destekler – Kanunlarla belirlenen haklar ve bu hakların tesis edilmesini takip eden izleme-denetleme sistemlerinin kurulması

